

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra biblických věd a starých jazyků

Radka Zemanová

Láska jako největší přikázání

Diplomová práce

Doc. PhDr. Mireia Ryšková, Th.D.

Praha 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

Ve Veltrusech dne 1. července 2020

Radka Zemanová

Bibliografická citace

Láska jako největší přikázání: Diplomová práce / Radka Zemanová; vedoucí práce: Doc. PhDr. Mireia Ryšková, Th.D. Praha, 2020. 64 s.

Anotace

Tato diplomová práce „Láska jako největší přikázání“ obsahuje výklad veršů, které pojednávají o dvojím přikázání lásky. Nejprve se zabývá biblickým chápáním pojmu přikázání obecně. Potom se věnuje přikázání lásky ve Starém zákoně, kde se nalézá na dvou místech: v knihách Deuteronomium a Levitikus. v Novém zákoně se vyskytuje v rozhovoru se zákoníkem ve všech synoptických evangeliích, která jsou rozebrána nejprve zvlášť a pak je uvedeno i jejich srovnání. Dále je vyloženo nové přikázání, které se nachází v Janově evangeliu a nakonec vybrané verše z Prvního listu Janova. Následuje shrnutí, aktualizace a závěr.

Klíčová slova

Ježíš, přikázání, láska, bližní

Abstract

This diploma thesis "Love as the Greatest Commandment" contains an interpretation of verses that deal with the Double Commandment of Love. First, it deals with the biblical understanding of the concept of commandments in general. It then deals with the commandment of love in the Old Testament, where it is found in two places: in the books of Deuteronomy and Leviticus. In the New Testament, it appears in conversation with the scribe in all the synoptic Gospels, which are first discussed separately and then their comparison is given. Furthermore, The New Commandment, which is found in the Gospel of John, and finally selected verses from the First Epistle of John are explained. Following is a summary, update and conclusion.

Keywords

Jesus, commandment, love, neighbor

Počet znaků (včetně mezer): 108 653

Poděkování

Chtěla bych na tomto místě poděkovat vedoucí své práce doc. PhDr. Mireji Ryškové, Th.D. Děkuji za její čas, trpělivost, moudrost a laskavost.

Velký dík patří mému muži a mým pěti synům za pomoc a podporu.

Obsah

ÚVOD	8
1. BIBLICKÉ CHÁPÁNÍ PŘIKÁZÁNÍ	9
1.1 Přikázání ve Starém zákoně	9
1.2 Přikázání v Novém zákoně	10
1.3 Syntéza	11
2. PŘIKÁZÁNÍ LÁSKY VE STARÉM ZÁKONĚ	12
2.1 Původ	12
2.2 První část přikázání lásky	12
2.2.1 Kontext	12
2.2.2 Vyznání víry	13
2.3 Druhá část přikázání lásky	15
2.3.1 Kontext	15
2.3.2 Příkaz lásky k bližnímu	17
2.3.3 Bližní	19
2.3.3 Závěr	20
3. PŘIKÁZÁNÍ LÁSKY V NOVÉM ZÁKONĚ	21
3.1. Úvod	21
3.2. Přikázání lásky v synoptických evangeliích	22
3.2.1. Přikázání lásky v Markově evangeliu	22
3.2.1.1. Kontext	22
3.2.1.2. Výklad	23
3.2.1.3. Závěr	27
3.2.2. Přikázání lásky v Matoušově evangeliu	28
3.2.2.1. Kontext	28

3.2.2.2. Výklad	28
3.2.2.3. Závěr	30
3.2.3. Příklad lásky v Lukášově evangeliu	30
3.2.3.1. Kontext	30
3.2.3.2. Výklad	31
3.2.3.3. Podobenství o milosrdném Samařanovi	33
3.2.3.4. Příběh o Martě a Marii	36
3.2.3.5. Závěr	37
3.2.4. Srovnání synoptiků	38
3.3. Janovské spisy	41
3.3.1. Janovo evangelium	41
3.3.1.1. Úvod a kontext	41
3.3.1.2. Výklad J 13,34-35	43
3.3.1.3. Výklad J 15,1-17	45
3.3.1.4. Závěr	49
3.3.2. První list Janův	49
3.3.2.1. Výklad	49
3.3.2.3. Závěr	52
3.3.3. Shrnutí janovských spisů	52
4. AKTUALIZACE	53
4.1. Deus caritas est	53
4.2. Aktualizace	54
5. ZÁVĚR	54
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	56
SEZNAM LITERATURY	57
Prameny	57

Slovníky a komentáře	57
Ostatní literatura	59
PŘÍLOHY	61
Příloha 1	61
Příloha 2	61
Příloha 3	61
Příloha 4	62
Příloha 5	62
Příloha 6	62
Příloha 7	63
Příloha 8	63
Příloha 9	64

Úvod

Příkázání lásky¹ je největším příkázáním ze všech, které v Bibli najdeme. Nezmenšuje význam ostatních příkázání, která jsou také důležitá, ale dává jim smysl. Může být způsobem, jak ta ostatní plnit, proto jsem si ho vybrala za téma mé diplomové práce a těšila se, že budu mít možnost více promyslet jeho šíři i hloubku.

Cílem je najít způsob, jak toto nejdůležitější příkázání v životě naplňovat. Zdá se, že není v lidských silách jej beze zbytku dodržet, přesto je tak zásadní, že bude nakonec kritériem pro přijetí do Božího království.² Proto se budu snažit najít odpovědi na následující otázky. Co znamená milovat Boha, bližního a sebe, jakým způsobem se to projevuje a jaká je souvislost mezi láskou k Bohu a k člověku. Další otázkou je, kdo je bližním, kterého je příkázáno milovat. Nakonec je třeba se ptát, jak je tedy možné toto příkázání uskutečnit, odkud lásku čerpat, aby bylo možné ji předávat dál bližním (včetně sebe).

Jako hlavní pramen používám Bibli: překlad 21. století.³ Základními texty ze Starého zákona jsou knihy Deuteronomium a Levitikus. v Novém zákoně nalezneme příkázání lásky ve všech synoptických evangeliích a jeho variaci i v Janově evangeliu a v 1. listu Janově. Dále odkazuji i na mnoho jiných míst, která s danými texty souvisí. k označení jednotlivých biblických knih užívám zkratky, jak je uvádí český liturgický překlad.⁴

Ve své práci se nejprve věnuji biblickému chápání pojmu příkázání obecně a používám k tomu biblické slovníky. v další části se zabývám příkázáním lásky ve Starém zákoně, kde se nachází na dvou místech. První část v knize Deuteronomium (Dt 6,4-5) a druhá v knize Levitikus (Lv 19,18). Nejprve uvádím kontext, ve kterém se verše nacházejí, pak následuje výklad, u druhé části

¹ *'Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší, ze vši své síly a celou svou myslí,' a 'Miluj svého bližního jako sám sebe.'* (zde Lk 10,27)

² Podobenství o posledním soudu: Mt 25,31-46

³ *Bible: překlad 21. století*. Vedoucí projektu Alexandr Flek; odborná spolupráce Jiří Hedánek, Pavel Hoffman, Zdeněk Sýkora, Praha: Biblion, 2009.

⁴ Český liturgický překlad Bible: <http://bible.liturgie.cz/>

přikázání ještě pojednání o bližním a nakonec závěr. Pro výklad po verších používám zde i v pozdějších kapitolách komentáře, sborníky, články a monografie.

Hlavní část práce tvoří rozbor úryvků o přikázání lásky v Novém zákoně. Nejprve se věnuji synoptickým evangeliím. v každém se nejprve zaměřím na kontext, ve kterém se úryvek nachází, potom následuje výklad po jednotlivých verších a závěr. Začínám Markovým evangeliem, pokračuji evangeliem podle Matouše a nakonec se věnuji více Lukášovu evangeliu. v něm na úryvek o přikázání lásky přímo navazuje podobenství o milosrdném Samařanovi a pak ještě příběh o Martě a Marii, přičemž oba s přikázáním lásky úzce souvisí, proto každému věnuji samostatnou kapitolu. Po rozboru jednotlivých úryvků se pokusím o jejich srovnání. Tím ukončím část ze synoptických evangelií.

V další části se zaměřím na janovské spisy. Nejprve se zabývám evangeliem podle Jana, kde se nachází „nové přikázání“, které je variací na přikázání lásky. Najdeme jej na dvou místech: ve třinácté (J 13,34-35) a patnácté kapitole (J 15,12.17). Tam navazuje na metaforu o vinném kmeni, která je klíčem k jeho naplnění, proto jí také věnuji větší pozornost.

Dalším místem, kde se u Jana objevuje nové přikázání je v jeho 1. listu, ze kterého se věnuji rozboru vybraných veršů ze čtvrté kapitoly. Následuje shrnutí přikázání milovat v janovských spisech. v další kapitole se pokusím o aktualizaci tohoto přikázání pro život, v první části budu vycházet z encykliky Benedikta XVI. Deus caritas est a ve druhé připojím svou úvahu. Poslední částí je závěr.

1. Biblické chápání přikázání

1.1 Přikázání ve Starém zákoně

Nejprve bych se zaměřila na biblické chápání slova ‚přikázání‘ obecně. Biblický slovník jej uvádí ve smyslu nařízení, vydaného od oprávněné autority. Může to být i autorita lidská jako třeba král (2S 18,5) nebo Mojžíš (Lv 9,5), ale pro tento typ se spíše užívá výrazů jako rozkaz, nařízení, poručení, zatímco výraz přikázání je vyhrazen většinou pro Boha.

Oblíbeným výrazem pro plnění příkazů Božích je „ostříhati“, dnes překládané jako dodržovat (Dt 8,1; 1Kr 8,58) a dbát (Dt 8,2.6.11) jednotlivých příkazů Zákona. v Pentateuchu jich však nalezneme několik set (365 zákazů a 248 příkazů). Začínají slovesem: „*Čiň!*“ Tak se stalo jejich dodržování zvláště pro tehdejšího prostého člověka, zatíženého denními existenčními starostmi, velmi složité a obtížné, resp. nemožné, mimo jiné proto, že je ani nemohl všechny znát. Ve Starém zákoně sice už nalezneme pokusy o krátkou sumu všech přikázání (např. Kaz 12,13), ale učitelé Zákona přesto trvali na tom, že pochopení ducha Zákona nesmí vést k opomíjení jednotlivých přikázání, a věřili, že je možné je všechny zachovávat.⁵

1.2 Přikázání v Novém zákoně

V Novém zákoně řecký výraz *entolé* označuje jak Zákon, zvláště Desatero (např. Mt 5,19), tak i Mojžíšova ustanovení (viz Mk 10,5 nebo J 8,5). Ježíš bral přikázání Desatera naprosto vážně a jejich dodržování uváděl jako podmínku vejítí do věčného života (viz Mt 19,17). Zároveň ale prohlubuje jejich význam (např. v Mt 5,21-22: „*Slýchali jste, že předkům bylo řečeno: ‚Nezabíjej, a kdokoli by někoho zabil, bude vydán soudu. Já vám však říkám, že každý, kdo se hněvá na svého bratra, bude vydán soudu...‘*“) a má výhrady k tomu, že přidáním ustanovení, přijatými z tradice, se zlehčují, přestupují a dokonce ruší přikázání Boží (viz Mk 7,8: „*Opustili jste Boží přikázání, ale lidské tradice dodržujete.*“). Nejdůležitější jsou podle něj dvě přikázání, která ale tvoří organickou jednotu a to je milování Boha a milování bližního (viz Mt 22,39: „*druhé je podobné*“, řecky *homoia*, tj. je s ním stejné). Láska k bližnímu plyne z lásky k Bohu a je příležitostí, jak lásku k Bohu v praxi uplatnit. Je to tedy dvojediné přikázání, na kterém *spočívá (záleží, „visí“)* celý Zákon i Proroci (Mt 22,40). Ježíš vyzdvihuje to, co znali již zákoníci (viz zákoník v L 10,27), každý den si to opakovali a pokládali za shrnutí Desatera, přesto se spojení těchto dvou příkazů v dobové rabínské literatuře vyskytuje jen ojediněle.

⁵ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992, s. 747-748.

Další významy slova přikázání najdeme ve smyslu pověření, uložení, úkol. Zde nejde o rozkaz, kterému je nutno se podrobit, ale o jeho dobrovolné přijetí (viz J 14,31: „*miluji Otce a jednám tak, jak mi Otec přikázal*“). Jde o určení a zmocnění, které pramení z otcovské Boží lásky a Syn jej svobodně přijímá (J 15,10: „*jako jsem já zachoval přikázání svého Otce a zůstávám v jeho lásce*“).

V podobném smyslu, ale už s větším důrazem na imperativní složku, tj. ve smyslu příkazu, povinnosti, mluví Ježíš o novém přikázání, které dává svým učedníkům, že se mají navzájem milovat. Nové je zdůvodnění: „*jako jsem já miloval vás*“ (J 13,34). Mají se stát pokračovateli jeho lásky. Láska Kristova je novým druhem lásky, a toto přikázání je tedy schopen uskutečnit ten, kdo se nechá Ježíšem milovat, kdo má k němu osobní vztah, i v tom je jeho přikázání nové. Zachování jeho přikázání, jeho slova a vůle je pak důkazem a osvědčením lásky k němu (J 14,15: „*Jestliže mě milujete, zachovávejte má přikázání.*“ a J 14,21: „*Kdo přijal má přikázání a zachovává je, ten mě miluje.*“). Jednotlivé příkazy pak jsou jen různé stránky jediného přikázání lásky.⁶

1.3 Syntéza

Závěrem lze biblické výpovědi o přikázání shrnout i tak, že Boží přikázání tvořící Zákon souvisí se smlouvou Boží s Izraelem, mohou proto být i jiným výrazem pro zaslíbení, jako v Dt 5,29: „*kéž by...zachovávali všechny mé příkazy, aby se navěky vedlo dobře jim i jejich synům*“. Jejich plněním je smlouva s Bohem utvrzována, a jejich neplněním porušována. v Novém zákoně se smlouva uskutečňuje v Ježíši Kristu, skrze něhož Bůh uplatňuje své smluvní nároky na člověka. Plnit přikázání (tj. činit skutek Boží) znamená „*věřit v toho, kterého on poslal*“ (J 6,28), v Ježíše Krista, který je pro nás jediným svrchovaným příkazem Božím.⁷

⁶ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, s. 747-748.

⁷ Tamtéž, s. 747-748.

2. Příkázání lásky ve Starém zákoně

2.1 Původ

Příkázání lásky nalézáme na více místech Nového zákona v této a podobné podobě: „*Budeš milovat Pána, svého Boha, z celého svého srdce, celou svou duší, celou svou silou a celou svou myslí, a svého bližního jako sebe samého.*“ (zde Lk 10,27). Je to příkaz pocházející již ze Starého zákona, kde jej ale v této podobě nenajdeme. Skládá se ze dvou částí, které se ve Starém zákoně nachází na dvou různých místech. První část obsahuje příkaz milovat Boha a druhá bližního jako sebe. Je to složenina Dt 6,4-5: „*Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný. Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou silou.*“ a Lv 19,18: „*Nemsti se a nehněvej se na syny svého lidu, ale miluj svého bližního jako sebe samého. Já jsem Hospodin.*“

2.2 První část příkázání lásky

2.2.1 Kontext

První část příkázání lásky nalézáme v knize Deuteronomium, na začátku šesté kapitoly. Kniha Deuteronomium je podána formou řeči na rozloučenou, které pronesl Mojžíš krátce před svou smrtí. Nejde ovšem o zachycení historické události, ani o pouhé zopakování jednotlivých zákonů, ale o připomínku putování pouští a nejdůležitějších událostí, které ukazují Hospodinovu věrnost, zároveň však také připomenutí těžkostí, které si lid způsoboval svou nestálostí a neposlušností. Jsou zde shrnuty základní požadavky Smlouvy: lid má slyšet, na co nesmí nikdy zapomínat. Obsah knihy je charakterizován slovem *tóra* (Dt 1,5) neboli ‚nauka, poučení‘, příp. ‚průvodce, ukazatel‘, česky překládáno jako zákon.⁸

Část od čtvrté do sedmé kapitoly je věnována opakování zákona. Začíná zákazem zobrazování Boha a pokračuje v páté kapitole opakováním Desatera, na

⁸ *Výklady ke Starému zákonu, díl I. Zákon.* Praha: Kalich, 1991, s. 497.

kteřé navazuje v šesté kapitole výzva k milování jediného Boha. Zde se nachází ve čtvrtém a pátém verši ‚vyznání víry‘ Izraele. Text pokračuje zdůvodněním, proč milovat Hospodina. Opakuje se připomínka vyvedení z Egypta, připomínka toho, že první, kdo miluje a koná pro svůj lid, je Bůh. Další kapitola navazuje varováním před pohanskými národy.

2.2.2 Vyznání víry

Dt 6,4 začíná slovy ‚*Šema Izrael*‘ (Slyš, Izraeli), což je začátek vyznání víry, které měl každý Izraelec znát z paměti a stále se k němu vracet jako k základnímu ukazateli životní cesty a předpokladu radostného a plného života. Otec byl povinen jej opakovat svým synům, vyučovat je o smyslu obsahu Zákona, vyprávět o Božích skutcích prokázaných izraelským otcům, zvláště o vyvedení z Egypta.

Ve verši 4 jsou v hebrejském textu dvě písmena napsána zvětšeně, ve slovech *šema* (= slyš) a ve slově *echad* (= jediný) a tím je vlastní Izraelovo vyznání viditelně odlišeno od ostatního textu. Navíc obě zvětšená písmena dohromady dávají slovo *éd*, které znamenalo svědectví nebo svědek. Staří rabíni si v podobných tajenkách velmi libovali.⁹

Šema dále pokračuje: *Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný*. z toho vyplývá rozhodné odmítnutí náboženství okolních národů. Židé používali pro pojmenování Boha běžného tvaru množného čísla ‚*elohim*‘ = Bůh i bohové, ale aby nebyl zaměňován s jinými bohy, spojovali jej se slovesem v jednotném čísle. Také zdůrazňovali, že jde o *Hospodina*, který je jiný a přesahuje lidské možnosti. Bylo nezbytné vždy znovu připomínat, že je odlišný ode všeho, čím se jej lidé snažili zachytit a zpřítomnit, a tak si přizpůsobit moc, která je přesahovala. Deuteronomium tuto skutečnost vždy znovu podtrhuje a vysvětluje. ‚Jediný‘ znamená také ‚jedinečný‘. Hospodin je Bůh a nikdo jiný, viz Iz 44,6: „*Toto praví Hospodin...zástupů: Já jsem první a já jsem poslední, kromě mě není žádný Bůh.*“ v tom byl implicitně obsažen i protest proti Baalovi. Hospodin není omezené božstvo, ale Pán a Panovník nade vším.

⁹ Výklady ke Starému zákonu, díl I. Zákon, s. 510.

Milovat Hospodina neznamenal cit, ani zbožné nálady nebo mystiku, ale poslušnost a věrnost – mít před Hospodinem uctivou bázeň jako tehdy služebník nebo i syn před otcem. Tato láska se má projevit v celém životě – v myšlení (srdci), ve vůli (duši), tj. v ukázněnosti tužeb člověka, i v konání podle možností, které má (síla). Zároveň Bohu má patřit *celé* srdce, *celá* duše, ne jenom část. Hospodin je náročný, chce vše, ale mnoho také člověku i slibuje. Člověku může být dobře jen v oddanosti Bohu.¹⁰

Učenci Mišny a Gemary¹¹ vykládají „*celým svým srdcem*“ jako bezpodmínečné následování Boha, kdy je láska k Bohu přednější i než láska k partnerovi a dětem.¹² Dále vykládají spojení „*celou svou duší*“ jako ochotu obětovat pro Boha život. „Taková láska tedy značí jakési ‚propadnutí‘ Bohu, situaci, kdy se služba Hospodinu stává prvořadým cílem a jediným skutečným smyslem lidského života i smrti.“¹³

Zdůvodnění plnění přikázání je i ve Starém zákoně takové, že Bůh je ten, kdo miluje první: jako např. „... *k tvým otcům Hospodin přilnul, zamiloval si je a vyvolil...*“ (Dt 10,15) nebo úvod Desatera: „*Já Hospodin jsem tvůj Bůh, který tě vyvedl z egyptské země, z domu otroctví.*“ (Dt 5,6). Bůh první koná a tím prokazuje lidem svou lásku, až potom přicházejí jednotlivé příkazy. Navíc přikázání od Boha mohou být i jiným výrazem pro zaslíbení, jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole (viz Dt 5,29).

Přestože po návratu z babylónského zajetí právě úzkostlivé lpění na Božím zákoně semklo lid, nespočívala spravedlnost člověka před Bohem v tom, že by dokonale plnil všechny příkazy. Byl ospravedlněn¹⁴ pro svou víru jako Abraham

¹⁰ Tamtéž, s. 510-512.

¹¹ Tradičně orientovaní Židé věří, že byla na Sinaji předána Tóra písemná (tj. pět knih Mojžíšových) spolu s ústním výkladem, který byl později sepsán do 63 traktátů (konečná redakce proběhla kolem r. 200) a nazván Mišna (dosl. Opakování, Výuka). Ve 3.-6. stol. židovští učenci komentovali učení Mišny a z toho vznikla Gemara (aram. Nauka). Mišna a Gemara tvoří dohromady Talmud (tzn. Nauka, Studium).

¹² To je také jeden z důvodů, proč je 31. den po narození prvorozeného syna prováděn obřad *pidjon ha-ben* neboli obřad vykoupení prvorozeného syna, při němž otec předá dítě *kohenovi* (příslušník kněžského rodu) a pak jej symbolicky vykupuje zpět. Rabínská tradice chápe rodinu jako dar Hospodinův.

¹³ HOLUBOVÁ, Markéta. Svatost, jež posvěcuje a učí oddanosti a vzájemnosti, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*. Praha: Pontes Pragenses, HTF UK, 2012, s. 28.

¹⁴ Abraham uvěřil Hospodinovu zaslíbení, že jeho símě bude nesčetné, ačkoli ještě neměl žádného syna, tj. spravedlivý je, kdo dokáže čekat na Hospodinovy skutky, je živ z věrnosti Hospodinovy a ze své víry.

(Gn 15,6: „*I uvěřil Abram Hospodinu a on mu to počítal za spravedlnost.*“). Dodržování přikázání se považovalo za viditelný projev víry. Jejich uznání předpokládalo víru, člověk se poslušně podřizuje vůli Boží, jedná správně, je ‚spravedlivý‘.¹⁵

2.3 Druhá část přikázání lásky

2.3.1 Kontext

Levitikus 17-26 tvoří soubor ustanovení, jehož hlavním tématem je ‚svatost‘ Božího lidu a podle toho se nazývá *Zákon svatosti*. Do knih Mojžíšových byl převzat už jako uzavřený celek. Začíná řádem čistoty, v němž se nachází řád při porážení obětních zvířat, řád pohlavního života a následuje řád každodenního života, kde nalézáme i příkaz milovat bližního jako sebe. Po něm následuje kapitola o trestech.¹⁶

Devatenáctá kapitola, která se věnuje řádu každodenního života, začíná úvodní formulí vypravěče: „*Hospodin promluvil k Mojžíšovi:*“ (Lv 19,1) a tím vypravěč označuje další verše za Hospodinův výrok. To je pro posluchače upozorněním, že je třeba sdělení věnovat velkou pozornost a že jde o text nejvyšší důležitosti. Vypravěč proto řeč pouze krátce uvozuje a pak jen cituje, tj. nechává text dopadat na posluchače bez svých komentářů, doplnění a interpretací.¹⁷ Mojžíš má Hospodinovu řeč (v. 2-37) dále tlumočit celému společenství Izraele.

Na začátku řeči nalézáme výzvu ke svatosti adresovanou lidu, která se opírá o centrální tezi, od níž se vše další odvozuje, viz: „*Bud'te svatí, neboť já Hospodin, váš Bůh, jsem svatý!*“ (Lv 19,2).¹⁸ Myslí se tím ‚oddělenost pro Boha‘ a to nejen ve svátky, ale i ve všední dny. Každý příslušník Božího lidu má patřit Hospodinu,

Pojem ospravedlnění ve Starém zákoně patří svým původem do soudní oblasti, ale nemá neutrální význam, nýbrž označuje zprošťující rozsudek, znamená ‚osvobodit‘. s Boží spravedlností těsně souvisí jeho milosrdenství.

In: NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, s. 558.

¹⁵ *Výklady ke Starému zákonu, díl I. Zákon*, s. 510-512.

¹⁶ *Výklady ke Starému zákonu, díl I. Zákon*, s. 372.

¹⁷ BENEŠ Jiří. Dvaadvacátý Hospodinův výrok, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 47,54.

¹⁸ LUKES, Jiří. Levitikus 19,18 v recepci Nového zákona, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 178.

svatému Bohu, celým svým životem. Svatost lidu je zakotvena ve svatosti Boží, ve výlučnosti a oddělenosti od všeho nečistého. Izrael je povolán, aby byl svědkem, zvěstovatelem a nositelem Boží svatosti. Má mimořádné poslání, ale má-li dostát jedinečnosti svého povolání, musí zachovávat Boží zákon.¹⁹

Lidská svatost je ale vždy druhotná a vyplývá z přimknutí se k Bohu, které se projevuje dodržováním Božích přikázání. Rabbi Moše Chajim Luzzatto²⁰ definuje lidské usilování o svatost následovně: „Podstatou...svatosti jest, že člověk tak intenzivně přilne²¹ ke svému Bohu, až v jakémkoli činu, který koná, nebude se od Něj moci oddělit a neodkloní se od Něj...A věru, vše závisí na tom, zda jeho rozum a poznání jsou neustále upnuty k Jeho...“²² v okamžiku, kdy život člověka přestává být permanentní bohoslužbou, hrozí, že se stane znesvěcením Božího Jména.²³

Formule o svatosti spojená s výzvou lidu dává smysl a naléhavost všemu dalšímu, co bude řečeno. Verše 3-18 tvoří první soubor pravidel řádu každodenního života.²⁴ Obsahově jsou jednotlivá nařízení celé kapitoly příbuzná s Desaterem, začínají u rodiny, pokračují přes dny odpočinku, zakazují modloslužbu, dále se zabývají péčí o chudé a hosty, kterým mají náležet paběrky. Je také zmiňována nepoctivost, podvody a křivá přísaha. Devatenáctá kapitola v podstatě rozvádí přikázání uvedená v Desateru, dává jim novou platnost, rozměr a hloubku tím, že je zakotvuje ve svatosti Boží.

Druhá část přikázání lásky se nalézá v celku veršů 15-18.²⁵ Je zajímavé, že jejich obsahem je ohrazení proti bezpráví při soudu. „Izrael je náboženským

¹⁹ *Výklady ke Starému zákonu, díl I. Zákon*, s. 376-377.

²⁰ Moše Chajim Luzzatto (1707-1746): významný židovský učenec na poli etiky a mystiky, autor pojednání „Stezka přímých“

²¹ dosl. substantivum: přilnutí, přivnutí, přitulení – ve významu hluboké oddanosti Hospodinu.

²² LUZZATTO, M. *Mesilat Yesharim*. New York: Feldheim, 2004, s. 179.

in: HOLUBOVÁ, Markéta. Svatost, jež posvěcuje a učí oddanosti a vzájemnosti, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 29.

²³ HOLUBOVÁ, Markéta. Svatost, jež posvěcuje a učí oddanosti a vzájemnosti, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 30.

²⁴ LUKEŠ, Jiří. Levitikus 19,18 v recepci Nového zákona, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 178.

²⁵ Lv 19,15-18: „Nesmíte nikomu křivdit u soudu. Neber ohled na chudého a nestraň bohatému; musíš svého bližního soudit po právu. Neobcházej svůj lid jako pomlouvač. Neohrožuj život svého bližního. Já jsem Hospodin. Nenos v srdci nenávist ke svému bratru. Svého bližního otevřeš napomeň – jinak jsi jeho spoluvínikem! Nemsti se ani nechovej zášť proti synům svého lidu. Miluj svého bližního jako sám sebe. Já jsem Hospodin.“

i právním společenstvím, v němž musí platit spravedlnost a řád, vylučující každé stranictví, ať ve prospěch silnějšího či slabšího, ať je vyvoláno strachem, nebo soucitem či nenávisť, mstou nebo jakýmkoli jinými pohnutkami. Lidé, žijící z Božího milosrdenství, jsou povinni dbát jediného zákona, zákona Božího.“ (Př 20,22: „*Neříkej: “Odplatím zlo!” Čekej na Hospodina a zachrání tě.*“) Boží láska je zdrojem lidské lásky, odpuštění a smíření.²⁶ Verš 18 logicky navazuje na předchozí, ve kterém je zákaz nenávidět svého bližního (ani ve svém srdci), a pokud jde o napomínání, má se říci ohleduplně.²⁷ Příkaz milovat bližního je finální výpověď tohoto oddílu.

2.3.2 Příkaz lásky k bližnímu

„Nemsti se a nehněvej se na syny svého lidu, ale miluj svého bližního jako sebe samého. Já jsem Hospodin.“ (Lv 19,18)

Slovesa ‚mstít se‘ a ‚hněvat‘ (příp. ‚zanevřít‘) v záporu (ne-) vyjadřují zakazovanou činnost a proti nim stojí vyžadovaná činnost ‚milovat‘. Argumentace funguje na principu *odrazování-nabádání* (což je často užívaný parenetický princip) a pozitivní formulace stupňuje požadavky na vztah k bližnímu. První dvě slovesa se týkají *synů svého lidu* (plurál) - tedy kolektivu, skupiny. Naopak ‚milování‘ se týká jedince a klade na každého příslušníka lidu Izraele osobní nárok a zodpovědnost. Tak je vymezen vztah jedince k celku a mezi jednotlivci navzájem – jsou to bližní se stejnou hodnotou, jakou má on sám. Vztah lásky k bližnímu bez msty a hněvu je každodenním požadavkem i důkazem svatosti. Izraelita nesmí již z principu žít z záští k někomu, kdo je ve smluvním vztahu k Bohu jako on. Vzájemné vztahy jsou dané náležením Bohu, který je svatý. Tím, kdo odplatí, je Hospodin, viz Dt 32,35: „*Má je pomsta i odplata...*“.

²⁶ *Výklady ke Starému zákonu, díl I. Zákon, s. 378.*

²⁷ k napomínání a zároveň milování bližního se později velmi hezky vyjadřuje sv. Augustin, který říká: Miluj hříšníka, ale měj v nenávisti hřích! „Je důležité neztotožňovat člověka celého s jeho chybou. i chybující člověk zůstává mým bližním, kterého mám milovat.“ Chyba je nepřitelem bližního, zmizí-li chyba, zůstane dobrý člověk.

In: RUPPERT, Fidelis, GRÜN Anselm. *Modli se a pracuj*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, s. 35.

Ve verši je také podstatné vymezení sufixem, kterým je vyjádřeno „přivlastnění si“ *bližního*. Ten je chráněn řadou předchozích nařízení, která vrcholí příkázáním lásky, jež je etickou maximou – míra lásky k sobě je mírou lásky k bližnímu. Příkladem takovéto lásky může být vztah Jónatána k Davidovi, kterého si zamiloval „jako sebe sama“ (1S 18,1c.3).²⁸

Příkaz lásky k bližnímu je obvykle překládán jako: ‚miluj svého bližního jako sebe samého‘, ale je možné nalézt i překlad jako: ‚miluj svého bližního; je jako ty.‘ i ‚takový překlad je vzhledem k dynamice a dialektice hebrejštiny správný‘²⁹ a zdůrazňuje ještě další aspekt. Navazuje na předchozí verš o zákazu nenávisti a stává se hrází vůči xenofobii a nesnášenlivosti, přičemž se jasně ukazuje vazba na text v Lv 19,33-34³⁰ (viz další kap.). Pokud si bude člověk připomínat, že i ti, které má tendenci považovat za cizince a vetřelce, jsou stejné podstaty, jsou to lidé, kteří se mu zákonitě podobají, jsou spřízněni s Adamem³¹ a stvoření z ‚úrodné červené prsti‘³² k Božímu obrazu, je pravděpodobnější, že se je naučí respektovat a chovat se k nim spravedlivě, až láskyplně.

Například Martin Buber formuluje souvislost mezi láskou k Bohu a bližnímu takto: ‚Budeš Boha milovat, protože tě zachránil, a bližního budeš milovat, protože je jako ty!‘³³

Židovská tradice přistupovala k příkázání milovat bližního s vědomím, že hlavním vyjádřením lásky je úcta, která se projevuje respektem a vzájemností. Zároveň má člověk povinnost pečovat sám o sebe ve smyslu uchování své psychické a fyzické integrity.³⁴ Slovem ‚láska‘ se zde myslí praktické a solidární

²⁸ LUKEŠ, Jiří. Levitikus 19,18 v recepci Nového zákona, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 181-182.

²⁹ HOLUBOVÁ, Markéta. Svatost, jež posvěcuje a učí oddanosti a vzájemnosti, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 40.

³⁰ Lv 19,33-34: ‚Až s tebou ve tvé zemi bude žít přistěhovalec, nesmíte mu ubližovat. k přistěhovalci žijícímu mezi vámi se budete chovat jako k vlastnímu. Miluj ho jako sám sebe – vždyť jste sami byli přistěhovalci v Egyptě! Já jsem Hospodin, váš Bůh.‘

³¹ hebrejské pojmenování člověka – ^adam
viz HOLUBOVÁ, Markéta. Svatost, jež posvěcuje a učí oddanosti a vzájemnosti, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 27.

³² = ^adama – Gn 2,7

Viz HOLUBOVÁ, Markéta. Svatost, jež posvěcuje a učí oddanosti a vzájemnosti, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 27.

³³ BAUR, Wolfgang. *První, druhý a třetí list Janův*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 70.

³⁴ HOLUBOVÁ, Markéta. Svatost, jež posvěcuje a učí oddanosti a vzájemnosti, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 27-41.

jednání podle příkazů, které dal Bůh Izraeli.³⁵ Ve vazbě je zde láska a svatost, ty jsou klíčem k životu a nedržení hněvu vůči bližnímu. Bez lásky a svatosti je nařízení Lv 19,18 nenaplnitelné.³⁶

Závěr verše Lv 19,18 je stvrzen Božím konstatováním: „Já jsem Hospodin“, což znovu naznačuje, že mezilidské vztahy mají náležet do sféry svatosti, a nikoliv zlehčování, profanace a bagatelizace.³⁷ Tato formule pečeti požadavek textu maximální závažností a podtrhuje prolínání vertikální a horizontální roviny v každodenním řádu života Izraele.³⁸

Následující verš Lv 19,19, který vytváří pomyslnou spojku mezi pasáží Lv 19,9-18 a dalším souborem pravidel, zní: „*Dbejte na má nařízení*“ (*et chukotaj tišmoru*), přičemž slovo *chuka* znamená Boží příkaz, který částečně nebo úplně přesahuje možnosti lidského chápání. Je zde tedy znova odkaz na to, že dodržování takových nařízení vyžaduje důvěru a velice úzký vztah k Hospodinu.³⁹

2.3.3 Bližní

Starozákonní kontext předpokládá poměrně úzkou definici ‚bližního‘ jako příbuzného nebo příslušníka vlastního národa (příp. i cizince – hosta).⁴⁰ Je to především spoluúčastník Hospodinovy smlouvy, syn vlastního lidu v kultickém slova smyslu. Má také význam spoluobčana a je v protikladu k těm, kdo k této nábožensko-národní pospolitosti nepatří. Ovšem už v Lv 19,34 je tento příkaz rozšířen na ‚příchozího‘ (na rozdíl od ‚doma zrozeného‘): „*K přistěhovalci žijícímu mezi vámi se budete chovat jako k vlastnímu. Miluj ho jako sám sebe – vždyť jste sami byli přistěhovalci v Egyptě! Já jsem Hospodin, váš Bůh.*“ Také v Lv 19,10 náleží právo paběrkovat i hostům a ti také mohou každého třetího roku jíst spolu s levity z desátků (viz Dt 14,28-29: „*Přijde levita...a také přistěhovalec,*

³⁵ <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-a/mt-2234-40/>

³⁶ LUKEŠ, Jiří. Levitikus 19,18 v recepci Nového zákona, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 183.

³⁷ HOLUBOVÁ, Markéta. Svatost, jež posvěcuje a učí oddanosti a vzájemnosti, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 41.

³⁸ LUKEŠ, Jiří. Levitikus 19,18 v recepci Nového zákona, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 181-182.

³⁹ HOLUBOVÁ, Markéta. Svatost, jež posvěcuje a učí oddanosti a vzájemnosti, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 41.

⁴⁰ DONAHUE, John R. – HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 360.

sirotek a vdova, kteří jsou ve tvém městě, a budou jíst do sytosti.“). To ukazuje, že ‚příchozí‘ nebyl jen přistěhovalec, ale ten, kdo se připojil k jejich společnosti a byl jimi přijat, tj. náboženský proselyta. Připojení se v plnosti dělo obřízkou a pak jim náležela práva bližního. Bližním tedy nebyl ten, kdo takovým viditelným způsobem nepatřil k pospolitosti Izraele.⁴¹

Hebrejský pojem *reah* má hlubší význam než český ‚bližní‘. Objevuje se i ve významu ‚důvěrný přítel‘ (Př 27,10), ‚milenec‘ (Pís 5,16) a dokonce i ‚manžel‘ (Jr 3,20).⁴² Často odpovídá výrazu ‚bratr‘. Překladem do řečtiny (v Septuagintě) se pro hebrejské *reah* používá řecké *plesion* a tím se rozlišuje mezi bratrem a bližním, kterého je ale třeba milovat, ať je či není pokrevním bratrem. Později Ježíš dokonce na podobenství o milosrdném Samaritánu ukáže, že dva lidé, kteří se potkají, jsou jeden druhému bližním, bez ohledu na jejich předchozí vztah.⁴³

2.3.3 Závěr

Za důležitou součást přikázání milovat bližního v Lv pokládám jeho zakotvení v Boží svatosti. Výstižně to vyjadřuje Rabi Moše Chajim Luzzatto v popisu usilování o svatost. Ta vyplývá z tak úzkého přimknutí (srov. Dt 30,20⁴⁴) se k Bohu, kdy už není možné se od něj oddělit, a proto se nemůže projevat jinak než dodržováním Božích přikázání a milováním bližních. Člověk, který je spojen s milujícím Bohem, jako je ratolest spojena s vinným kmenem⁴⁵, proto nemůže jinak než nést víno, když je živěn kmenem.

⁴¹ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*, s. 78.

⁴² DOUGLAS, James Dixon (ed). *Nový biblický slovník*. Praha: Návrat domů, 1996, s. 107.

⁴³ LÉON-DUFOUR, Xavier a kol. *Slovník biblické teologie*. Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991, s. 30.

⁴⁴ Dt 30,20: „Miluj Hospodina, svého Boha, poslouvej ho a přimkni k němu. Vždyť na tom záleží tvůj život a délka tvých dnů!“

⁴⁵ Jan 15,1-17

3. Příkázání lásky v Novém zákoně

3.1. Úvod

Spojení Dt 6,5 a Lv 19,18 se stalo jedním z nejznámějších a nejvýznamnějších textů Nového zákona. Pro Ježíšovu etiku má ústřední význam a napříč Novým zákonem je v rozdílných situacích vždy znovu zdůrazňováno.⁴⁶ Tvoří jádro perikop o „největším přikázání“ v Markově a Matoušově evangeliu (Mk 12,28-34; Mt 22,34-40) a u Lukáše je spojené s podobenstvím o milosrdném Samařanu a navazujícím příběhem o Martě a Marii. Stěžejní roli sehrává (Lv 19,18n) v perikopě o lásce k nepřítelům, kde je láska ještě více radikalizována (Mt 5,43-48, /a také Řím 12,14/). Text, který byl původně vztažený k příslušníkům Izraele, prostupuje do nově vznikajících raně křesťanských komunit, které již nejsou etnicky vázané, jako základní a univerzální vztahová norma, která shrnuje Zákon do přikázání lásky.⁴⁷

Janovo evangelium charakterizuje přikázání lásky jako „nové přikázání“, protože nově zcela spočívá na autoritě Ježíše a má se stát poznávacím znamením nového společenství křesťanů. Sounáležitost lásky k Bohu a bližnímu je zdůrazněna především v prvním listu Janově, kde je zakotvena v Boží lásce v Kristu (1J 4,7-21). Jakubova epištola jej dokonce nazývá královským zákonem (Jk 2,8).

Novou interpretaci najdeme také u Pavla. v listu Římanům je přikázání lásky (nakolik je to možné) určeno každému člověku (Řím 12,9-21; 13,9-10), v listu Galatským se láska (vzhledem k napětí v církvi) stará především o členy vlastního společenství (Gal 5,14; 6,10). Ve třinácté kapitole prvního listu Korintským ji Pavel vyzdvihuje jako největší z duchovních darů (1Kor 13,13).⁴⁸

⁴⁶ HECKEL, Ulrich - POKORNÝ, Petr. *Úvod do Nového zákona, Přehled literatury a teologie*. Praha: Vyšehrad, 2013, s. 457.

⁴⁷ LUKEŠ, Jiří. Levitikus 19,18 v recepci Nového zákona, in: BENEŠ, Jiří (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 160-161.

⁴⁸ HECKEL, Ulrich - POKORNÝ, Petr. *Úvod do Nového zákona, Přehled literatury a teologie*. Praha: Vyšehrad, 2013, s. 457-458.

3.2. Příkázání lásky v synoptických evangeliích

Příkázání lásky se vyskytuje ve všech synoptických evangeliích, ale v různém kontextu. Proto bych se nejprve věnovala každému evangeliu zvlášť a poté bych se pokusila o srovnání všech tří úryvků.

3.2.1. Příkázání lásky v Markově evangeliu

3.2.1.1. Kontext

U Marka, jehož verze je ze synoptiků považována za nejstarší, najdeme text (Mk 12,28-34)⁴⁹ ve dvanácté kapitole, tj. přibližně tedy ve třech čtvrtinách evangelia, podle jednoho ze členění v jeho šesté části, kterou tvoří verše Mk 11,1-13,37 a nazývá se „Ujasňování“. Tato část začíná Ježíšovým vjezdem do Jeruzaléma, pokračuje konfliktem v Chrámu, podobenstvím o zlých vinařích a sporem o daň císaři, dále sporem o vzkříšení se saduceji, na které bezprostředně navazuje rozhovor se zákoníkem, který se Ježíše ptá na první příkázání ze všech. Je to vlastně odpověď na předchozí části – na otázku, jaké ovoce od svého lidu Bůh čeká (v podobenství o zlých vinařích), resp. co je tedy Boží (daň císaři), abychom mu to mohli dát.⁵⁰

Otázka je, proč po rozhovoru se zákoníkem, ve kterém dochází k porozumění mezi ním a Ježíšem, přesto Ježíš nenašel veřejné uznání. Markovo evangelium na to nabízí v následujících verších tři zdůvodnění.

Nejprve Ježíš překvapuje otázkou, jak může být Mesiáš syn Davidův (v. 35-37), čímž nabourává tradiční představu o Mesiáši. v dalších verších varuje před zákoníky (v. 38-40), resp. před postojem, kdy na veřejnosti chtějí vypadat jako zbožní, ale ve skutečnosti zneužívají svého postavení a obohacují se na úkor bezprávných lidí. Kdo takto žije, pro toho zůstane Ježíšova zvěst nepochopitelná, i kdyby byl učený. Na konci dvanácté kapitoly pak Ježíš vyzdvihuje dar vdovy do chrámové pokladnice jako největší, přestože mnozí bohatí dávali opravdu mnoho

⁴⁹ celý text v příloze č. 1

⁵⁰ LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 15.

(v. 41-44).⁵¹ Těmito výpověďmi se nastalé porozumění narušuje a v následující kapitole Ježíš pokračuje předpovědí zkázy chrámu, počátku béd a velkého soužení.

3.2.1.2. Výklad

²⁸ *Jeden ze znalců Písma slyšel jejich rozpravu a viděl, jak dobře jim odpověděl. Přistoupil tedy a zeptal se ho: „Které přikázání je ze všech nejdůležitější?“*

Otázka zákoníka, který poslouchal předešlý rozhovor se saduceji, je redakčním spojením této disputace s předchozí⁵², kde byli Ježíšovi tazatelé nejprve farizeové a herodovci (Mk 12,13 - daň císaři) a potom saduceové (Mk 12,18 - spor o vzkříšení). Učitelé zákona jsou na jiných místech Markova evangelia⁵³ uvedeni s velekněžími a staršími jako židovští představitelé, kteří odpovídají za udržování pořádku, v pašijovém vyprávění se objeví jako osnovatelé plánů spiknutí proti Ježíšovi. Avšak tento učitel Zákona je Ježíšovi nakloněn,⁵⁴ v tomto tázání se není polemika. Je tu touha vědět a ochota naslouchat.⁵⁵

Otázka po prvním přikázání ze všech nebyla mezi Židy nesporná. Ptát se tak, jak je otázka u Marka položena, bylo možné spíše v diasporním židovstvu, nikoli v palestinském. To znamená, že otázka nejdůležitějšího přikázání se u Marka traduje na pozadí diskuze o Zákonu v rámci helénistického židovstva.⁵⁶ Ale najdeme i názor jiných autorů, kteří uvádí, že takováto otázka byla v židovských kruzích běžným tématem a dá se předpokládat, že se od učitele, jako byl Ježíš, očekávala odpověď.⁵⁷ Učitelé Zákona rozlišovali mezi malými a velkými příkazy, většinou ale z pedagogických důvodů, ne proto, že by malé pokládaly za méně důležité. v Tóře se nacházelo 613 přikázání, ale podle babylónského Talmudu rabbi Hillel⁵⁸ vyjádřil obsah Zákona ve zkratce slovy

⁵¹ LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka*. s. 163-164.

⁵² POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*. Praha: Centrum biblických studií, 2016, s. 218.

⁵³ např.: Mk 11,27;14,43

⁵⁴ DONAHUE, John R. – HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 339, 359.

⁵⁵ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Marka. Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2007, s. 329.

⁵⁶ srov. jiné hledisko u Mt, atd. LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 162.

⁵⁷ DONAHUE, John R. – HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka*, s. 359.

⁵⁸ Žil 40 př. n. l. – 10 n. l.

zlatého pravidla: „Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jedněte vy s nimi.“ (srov. L 6,31).⁵⁹ i zde hledá učitel Zákona kritérium, které všechna přikázání inspiruje a spojuje, jinak může hrozit nebezpečí upadnutí do prázdného legalismu, který tříští lidskou existenci.⁶⁰

²⁹*Ježíš mu odpověděl: „Nejdůležitější je: ‚Slyš, Izraeli – Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný.‘* ³⁰*Proto miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší, celou svou myslí a celou svou silou.‘*

Takováto odpověď je nezpochybnitelná a zároveň umožňuje vyhnout se sporu se saduceji i farizeji, protože *Šema* uznávaly obě strany. Vybrat jedno ze 613 by mohlo znamenat veřejnou podporu farizeů, naopak kdyby nevybral žádné, podpořil by saduceje.⁶¹

Ježíš se v Markově interpretaci kloní k těm, kteří usilovali o stručné vyjádření smyslu Zákona a Božích požadavků jako celku a cituje vyznání *Šema* ve znění blízkém Septuagintě – přidává *celou svou myslí*, přičemž pojem *mysl* (*dianoia*) se v Novém zákoně vyskytuje i na jiných místech (např. Mt 22,37) a může odrážet větší zájem Židů o záležitosti mysli v helénistické době. Hlavní myšlenkou je, že Bůh si zasluhuje milovat ho naší celou bytostí, aniž by z ní bylo cokoli vyňato.⁶² Je možné ho milovat v té míře, v jaké poznáváme jeho lásku k nám.⁶³

³¹*Druhé je toto: ‚Miluj svého bližního jako sám sebe.‘*

Ježíš ale ve skutečnosti neodpovídá přesně na zákoníkovou otázku, protože k jednomu přikázání přidává ještě druhé, i když v obou případech, ve vztahu k Bohu i lidem platí jeden příkaz – milovat.⁶⁴ Bůh nechce rozpolceného člověka, který se ztrácí v rozmanitosti života, proto žádá nakonec ve všech přikázáních a pokynech jen jediné: lásku člověka.⁶⁵

⁵⁹ POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*. Praha: Centrum biblických studií, 2016, s. 218.

⁶⁰ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Marka. Porozumět Božímu slovu*, s. 329.

⁶¹ POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*. Praha: Centrum biblických studií, 2016, s. 192.

⁶² DONAHUE, John R. – HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka*, s. 359.

⁶³ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Marka. Porozumět Božímu slovu*, s. 329.

⁶⁴ POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*. Praha: Centrum biblických studií, 2016, s. 219.

⁶⁵ LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 162-163.

Druhé ale neznamená druhotné, není ani alternativou k lásce k Bohu, ale je druhé proto, že jako vytéká voda z pramene, tak může láska k člověku vytékat z lásky k Bohu.⁶⁶

V řečtině je užito jiného slovesného výrazu pro milovat než sloves, která vyjadřují primárně erotickou nebo přátelskou lásku (*fileo, stergeo*). Sloveso *agapan* (ἀγαπάω) znamená v řečtině Septuaginty lásku celou bytostí, obětavou, směřující ke konečné záchraně milovaného.⁶⁷

³¹*Žádné přikázání není důležitější než tato dvě. “*

Každé jiné přikázání má v těchto dvou svůj smysl a mělo by být jejich vyjádřením. Mělo by z lásky vycházet a vést k ní.⁶⁸

³²*Na to mu ten znalec Písma řekl: „Mistře, to jsi opravdu řekl dobře. Ano, Bůh je jediný a není žádný kromě něj.*

Zákoník dává Ježíšovi za pravdu, opakuje po něm přikázání lásky, ale jako úvodní výraz víry necituje *Šema* (Dt 6,4), ale Dt 4,35⁶⁹, čímž zdůrazňuje víru, že Bůh Izraele je jediným Bohem, proto si od lidí zaslouží bezvýhradnou lásku.⁷⁰ Rovněž tato parafráze Dt 6,4 představuje teologický základ následujícího přikázání a ukazuje, že zákoník Ježíše dokonale pochopil.⁷¹

³³*A milovat ho celým srdcem, celým rozumem a ze vsí síly a milovat svého bližního jako sám sebe – to je nade všechny zápaly a oběti. “*

Zákoník opakuje Ježíšovu citaci téměř doslovně, jen při výčtu složek osoby vynechává ‚duši‘ a užívá *synesis* (rozumem) místo *dianoia* (myslí). Tyto změny jsou však minimální a ukazují, že hlavní zájem se soustřeďuje na bezvýhradnou lásku k Bohu.

Zákoník navíc překračuje Ježíšův výrok, poněvadž k němu dodává, že láska je nade všechny oběti, což je narážka na starozákonní postoj vyjádřený například

⁶⁶ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Marka. Porozumět Božímu slovu*, s. 330.

⁶⁷ POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*, s. 219.

⁶⁸ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Marka. Porozumět Božímu slovu*, s. 331.

⁶⁹ Tobě to však bylo ukázáno, abys poznal, že Hospodin je Bůh; kromě něj není žádný jiný. (Dt 4,35)

⁷⁰ POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*, s. 220.

⁷¹ DONAHUE, John R. – HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka*, s. 360.

v 1Sam 15,22⁷² nebo Oz 6,6⁷³, kde explicitně najdeme, že Bůh chce lásku, ne oběti (srov. také Př 21,3⁷⁴). Tento postoj také zapadá do epizod přecházející (jedenácté) kapitoly, které zdůrazňují nadřazenost Ježíše a jeho zvěsti o Božím království nad jeruzalémským chrámem.⁷⁵

Navíc rozhovor se zřejmě odehrává přímo na nádvoří chrámu, který je místem kultu a oběti, a Ježíš o něm zanedlouho řekne, že bude zbořen (Mk 13,1-2).⁷⁶

V zákoníkově odpovědi je možné nalézt zdůvodnění a ujasnění předcházejícího textu, protože pokud je láska k Bohu a bližnímu víc než přinášet Bohu zápalý a oběti (v. 33), oslabuje důležitost chrámu (11,15-19: očištění chrámu) a je tím ovocem, na které Bůh čeká (12,1-12: podobenství o zlých vinařích), proto není Bůh konkurentem státu a jeho požadavků (12,13-17: daň císaři). Písmu rozumí ti, kdo v něm slyší Jediného, jemuž jde o lásku, a tudíž i věčný život (12,18-27: spor o vzkříšení). Kdo to pochopil, je moudrý a není tedy daleko od Božího království (v. 34).⁷⁷

³³Když Ježíš uviděl, jak moudře mu odpověděl, řekl mu: „Nejsi daleko od Božího království.“ a nikdo se ho už neodvažoval na nic zeptat.

Poslední verš je možné chápat jako povrzení toho, že to, co Ježíš učí, není v rozporu s tím, k čemu chtějí dospět i učitelé Zákona.⁷⁸ Ježíš uznává jeho moudrost, která spočívá v pochopení toho, k čemu jsme stvořeni.⁷⁹

Poslední větu lze vyložit jako výraz úcty a respektu k Ježíšovi.⁸⁰

⁷² Samuel tehdy prohlásil:

„Těší snad Hospodina zápalý a oběti,
jako když ho někdo poslušností ctí?
Poslouchat je lepší nežli obětovat,
věnovat mu pozornost je nad tuk beraní... (1 Sam 15,22)

⁷³ Chci totiž lásku, nikoli oběti,
poznání Boha spíš než zápalý. (Oz 6,6)

⁷⁴ Když se děje spravedlnost a právo,
Hospodin to má raději než oběti. (Př 21,3)

⁷⁵ DONAHUE, John R. – HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka*, s. 360.

⁷⁶ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Marka. Porozumět Božímu slovu*, s. 331.

⁷⁷ LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 163.

⁷⁸ POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*, s. 220.

⁷⁹ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Marka. Porozumět Božímu slovu*, s. 331.

⁸⁰ POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*, s. 220.

3.2.1.3.Závěr

Ježíšovo shrnutí Tóry je zcela tradiční, vychází ze známých textů Starého zákona, nové je zřejmě spojení obou přikázání do jednoho.⁸¹ Trvá na tom, že láska k Bohu i bližnímu jsou neoddělitelné, ale zároveň je ponechává pojmově oddělené, aby se zabránilo pokusům nahradit jedno druhým, a tak opomíjet buď lásku k Bohu, nebo k lidem (srov. 1 Jan 4,20-21).⁸² Kombinace obou textů také nabízí logické a výstižné shrnutí ‚první‘ a ‚druhé‘ desky Desatera.⁸³

Vzhledem k palestinsko-židovskému kontextu bylo nepravděpodobné, že by Ježíšovo přikázání lásky mělo v úmyslu zrušit zbytek Zákona, ale mělo spíše zjednodušit a usnadnit zachovávání ostatních přikázání.⁸⁴ Důrazem na vnitřní dispozici a tím, že sestupuje až ke kořenům všech přikázání, dává Ježíš vodítko ke konání Boží vůle, jak ji zjevuje Tóra.⁸⁵

U Marka je vyznění disputace smírné, ale vzápětí už v následujících verších připojuje varování před zákoníky (Mk 12,37b-40). Rozdíl mezi nimi a Ježíšem ohledně výkladu Zákona spočívá v tom, že oni se snažili adaptovat Mojžíšův zákon na městskou kulturu tak, že jej rozpracovali do stovek konkrétních příkazů a zákazů, a Ježíš naopak vyzdvihuje sám základ – dvojí přikázání lásky.

Evangelista chtěl dát jeho čtenářům (a posluchačům) zásobu argumentů pro rozhovory s lidmi, kteří je napadali.⁸⁶ Pro příslušníky Markovy obce žijící v polyteistickém prostředí, kde se přinášely oběti různým bohům, bylo důležité, že Otec Ježíše je jediný Bůh (a není jiného kromě něho) a že láska k němu a bližnímu je víc než všechny oběti. Mohli se na to odvolávat při své misii mezi pohany. v tomto prostředí také mohli považovat splnění úkolu dvojího přikázání za

⁸¹ Vyskytují se i názory, že kombinace obou textů mohla být v judajismu Ježíšovy doby známá, lze ji např. nalézt v Závěti dvanácti patriarchů, u které ale není jasná datace.

⁸² Kdo říká „Miluji Boha“ a přitom nenávidí bratra, je lhář. Když někdo nemiluje bratra, kterého vidí, nemůže přece milovat Boha, kterého nevidí. Máme tedy od něj toto přikázání: Kdo miluje Boha, ať miluje i bratra. (1 Jan 4,20-21)

⁸³ POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*, s. 196.

⁸⁴ Viz Řím 13,8-10: „Nikomu nedlužte nic než vzájemnou lásku; kdo miluje druhého, totiž naplnil Zákon. Vždyť přikázání „Necizolož, nezabíjej, nekraď, nezávid“ a všechna ostatní jsou shrnuta ve větě: „Miluj svého bližního jako sám sebe.“ Láska bližnímu nikdy neublíží – proto je naplněním Zákona láska.“

Příp. Ga 5,22-23: „Ovocem Ducha je pak láska... Tomu se žádný zákon nevyrovná.“

⁸⁵ DONAHUE, John R. – HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka*, s. 361.

⁸⁶ POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*, s. 220.

rovnocenné splnění celého Zákona – v intencích naznačených Pavlem v listě Římanům: „Láska bližnímu nikdy neublíží – proto je naplněním Zákona láska“ (Řím 13,10).⁸⁷

3.2.2. Příkázání lásky v Matoušově evangeliu

3.2.2.1. Kontext

U Matouše je úryvek o příkázání lásky zařazen do 22. kapitoly (v. 34-40)⁸⁸, v části pojmenované ‚rozhodující konec‘. Tato část začíná vjezdem do Jeruzaléma a očištěním chrámu. Úryvku bezprostředně předchází spor se saduceji o vzkříšení. Na úryvek pak navazuje otázka na původ Mesiáše (Davidův syn) a v další kapitole varování před zákoníky. Řazení je tedy podobné jako u Marka.

Ovšem o zcela rozdílný kontext se jedná v otázce adresátů Matoušova evangelia. Těmi byli zřejmě z velké části židokřesťané, na což ukazuje i to, že židovské zvyky ani hebrejské výrazy nejsou vysvětlovány, zatímco výrazy jako třeba ‚nebeské království‘ se dají vysvětlit jen v souvislosti s jazykem a myšlením palestinského židovství.⁸⁹

3.2.2.2. Výklad

³⁴ *Když se farizeové doslechli, že Ježíš umlčel saduceje, sešli se tam.*

³⁵ *Jeden z nich, znalec Zákona, se pak zeptal, aby ho vyzkoušel:*

U Matouše má text konfrontační charakter. Farizeje zřejmě potěšila odpověď, kterou dal Ježíš saduceům na otázku vzkříšení (Mt 22,22-33), ale nyní jsou i oni vtaženi do rozhovoru s Ježíšem. Učinit z farizeů Ježíšovy protivníky je typický Matoušův postup. Znalec Zákona zde může být zástupcem celého farizejského židovství, které v Palestině (v době po zničení chrámu⁹⁰) diskutuje s židokřesťanstvím o správném chápání Zákona a jeho příkázání.⁹¹

⁸⁷ DONAHUE, John R. – HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka*, s. 362.

⁸⁸ celý text v příloze č. 2

⁸⁹ LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 9-13.

⁹⁰ R. 70 po Kr.

⁹¹ LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 222-223.

Poctivá otázka by znamenala ochotu poslechnout si odpověď a příp. změnit smýšlení. Jinak se jedná o otázku, ve které nejde o poznání a konání pravdy, ale o odhalení druhého.⁹²

³⁶ „Mistře, které je největší přikázání v Zákoně?“

Překlad *největší* (přikázání) je zdůvodňován paralelou s Markem, kde se zákoník ptá na ‚nejdůležitější ze všech‘, avšak v helénistické řečtině nalezneme u Matouše na místě superlativu pouze pozitiv (1. stupeň: ‚*megalé*‘). Tento malý rozdíl může získat velkou váhu právě v kontextu palestinského židovstva. Tím, že Matouš změnil Markovu předlohu v otázce po ‚prvním, resp. nejdůležitějším‘ přikázání na otázku po ‚velkém přikázání v Zákoně‘, dosáhl toho, že tímto způsobem přednesený výklad Zákona rabínské židovství nemuselo předem odmítnout jako zásadní nepochopení Tóry.⁹³

³⁷ Ježíš mu řekl: ‚„Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí.‘ ³⁸ To je první a největší přikázání. ³⁹ Druhé je mu podobné: ‚Miluj svého bližního jako sám sebe.‘

Láska není jen prostředkem k ochraně života, ale jeho cílem. Milovat Boha znamená být s ním jedno. Pak je možné stávat se tím, čím je Bůh svou přirozeností, skrze lásku, kterou nás miluje a kterou my milujeme jeho. Člověk jedná podle toho, co mu leží na srdci. Pokud tam má milovaného, každá okolnost mu ho připomíná, takže se milovaný stává základem jeho cítění, myšlení i konání.⁹⁴

Druhé přikázání je podle Matouše prvním *podobné* (*homoia*), tj. je rovnocenné, má stejnou závažnost. Předepisuje však jinou míru: vůči Bohu je to bezvýhradnost, u bližního je mírou - jako sám sebe, ne více, ne méně.⁹⁵ Když miluji Boha absolutně, mám svobodu milovat druhé pro to, čím jsou – ve vztahu k němu.⁹⁶

⁹² FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Matouše. Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2009, s. 492.

⁹³ LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Matouše*, s. 222-224.

⁹⁴ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Matouše. Porozumět Božímu slovu*, s. 492.

⁹⁵ MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK, 2011, s. 377.

⁹⁶ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Matouše. Porozumět Božímu slovu*, s. 493.

Jako sám sebe může také znamenat, že člověk je schopen milovat druhého jen tehdy, když miluje sebe. a sebe miluje, když se cítí být milován bezpodmínečně a sama pro sebe. Tak nás miluje Bůh v Ježíši.⁹⁷ „Syn, který se stal mým bratrem, přišel, aby nabídl tu lásku, kterou Otec miluje jeho.“⁹⁸

⁴⁰*V těchto dvou přikázáních spočívá celý Zákon i Proroci.*“

Výraz ‚spočívá‘, doslova ‚visí‘ (*krematai*), závisí na hebrejském *tálá* a vyvolává obraz obrovské hmoty, která je zavěšena na dvou lanech či žíních. Stejně je to se Zákonem, který zůstává v platnosti, ale dvojí přikázání lásky mu dává smysl a směr. Matouš chápal příkaz milovat jako něco, co poskytuje koherentní perspektivu pro zachování Tóry.⁹⁹

Podobná slova u Matouše zaznívají už v Kázání na hoře (Mt 7,12)¹⁰⁰, ale ani tam, ani zde nejsou vyzdvižením dvou příkazů zrušena ostatní. Spíše jsou dána jako klíč, jak všemu ostatnímu v Zákoně i Prorocích rozumět.¹⁰¹

3.2.2.3. Závěr

U Matouše nalézáme důraz na význam Zákona, kde každé jednotlivé přikázání souvisí ve své podstatě s dvojím přikázáním lásky. Všechno jsou to přikázání jednoho Boha, který chce, aby člověk miloval jeho a bližního. Zákon a jeho přikázání mají sloužit lásce tím, že budou lidem na cestě lásky pomáhat.¹⁰²

3.2.3. Přikázání lásky v Lukášově evangeliu

3.2.3.1. Kontext

U Lukáše nalézáme dvojí přikázání lásky v 10. kapitole (v. 25-28)¹⁰³, v centrální části evangelia zvané Lukášův cestopis, která popisuje Ježíšovu cestu

⁹⁷ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše. Porozumět Božímu slovu*. Praha: Paulínky, 2011, s. 401.

⁹⁸ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Matouše. Porozumět Božímu slovu*, s. 493.

⁹⁹ HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003, s. 343-344.

¹⁰⁰ Mt 7,12: Chovejte se k lidem přesně tak, jak chcete, aby se oni chovali k vám. Právě v tom spočívá Zákon i Proroci.“

¹⁰¹ MRÁZEK, Jirí. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK, 2011, s. 377.

¹⁰² LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 225.

¹⁰³ celý text v příloze č. 3

do Jeruzaléma (Lk 9,51-19,27).¹⁰⁴ Na začátku cestopisu prochází Ježíš samařskou vesnicí, kde jej ale nepřijmou, protože byla „jeho tvář obrácena k Jeruzalému“¹⁰⁵. Rozhovor o největším přikázání tedy tentokrát neprobíhá jako akademická debata v Jeruzalémě (viz Mk a Mt). Předchází mu vyslání sedmdesáti a bezprostředně blahoslavení učedníků.

Rozhovor se znalcem Zákona je u Lukáše pouze úvodní součástí většího celku, do něž patří i podobenství o milosrdném Samařanu, které vysvětluje pojem bližního, jehož je předtím přikázáno milovat. Dále na něj přímo navazuje příběh o Martě a Marii, který objasňuje první část přikázání o lásce k Bohu. Oba tyto texty nenajdeme jinde než jen u Lukáše, pocházejí z jeho vlastního zdroje. Poněvadž tyto texty s verši o přikázání lásky těsně souvisejí, resp. otázka znalce Zákona je spíše jen jejich uvozením, budu více pozornosti věnovat i jim.

3.2.3.2. Výklad

²⁵ „*A hle, jeden znalec Zákona vstal a chtěl ho vyzkoušet: „Mistře, co mám dělat, abych se stal dědicem věčného života?“*“

Učitel Zákona oslovuje Ježíše titulem ‚mistře‘, čímž vyjadřuje, že ho nepokládá za laika, ale za rovnocenného. Otázkou předstírá, že mu jde o poučení o správném jednání vedoucí k životu věčnému, ale spíše chce vyzkoušet Ježíšovu pravověrnost.¹⁰⁶ Sloveso *ekpeirazó* znamená zkoušet nebo pokoušet a je užito např. i v Lk 4,12 (pokušení na poušti), je jím tedy vyjádřeno spíše negativní než neutrální zaměření otázky¹⁰⁷.

Zdůvodnění - *abych se stal dědicem věčného života* - je použito ze synoptiků pouze u Lukáše, u kterého stejnou otázku najdeme ještě u bohatého mladíka (Lk 18,18.30).¹⁰⁸ v jiných překladech lze nalézt: *dostal (věčný život)*,

¹⁰⁴ Podle: MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 6-7.

¹⁰⁵ Lk 9,53

¹⁰⁶ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK, 2018, s. 345.

¹⁰⁷ Lze najít i překlad slovy: „aby ho přivedl do úzkých“.

¹⁰⁸ JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005, s. 192.

v řečtině je ovšem doslova *zdedil*. Získávání dědictví není dobývání, ale syn ho *dostává* od otce. Pro Izrael je dědičným podílem Hospodin (Ž 16,5.6).¹⁰⁹

²⁶ *Ježíš mu řekl: „Co je psáno v Zákoně? Jak to tam čteš?“*

Ježíš se drží stylu rabínské disputace a na položenou otázku reaguje protiotázkou. Staví tak zákoníka do role zkoušeného a žádá od něj odpověď. Poukazuje na Tóru a představuje ji jako určující knihu pro život, která jediná může dát odpověď na danou otázku, protože obsahuje Boží vůli.¹¹⁰

²⁷ *Odpověděl: „Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší, ze vsí své síly a celou svou myslí, a Miluj svého bližního jako sám sebe.“*

Lukášova verze je odlišná v tom, že neklade jedno přikázání výš (viz Mk - nejdůležitější přikázání), ale spojuje je do jednoho přikazu. Láska k bližnímu je na stejné rovině jako láska k Bohu. Ta se láskou k bližnímu projevuje, jak je v Lukášově evangeliu hned poté konkrétně ukázáno na příkladu milosrdného Samařana.¹¹¹ Láska je syntéza celého Zákona coby vztahu k Bohu a k člověku.

Zajímavá otázka je, zda je možné lásku *přikázat* formou imperativu. Jedno z vysvětlení poukazuje na to, že kdyby nám Bůh lásku k němu nepřikázal, považovali bychom ji nejen za nemožnou, ale přímo za nepatřičnou.¹¹²

Láska k Bohu může spočívat v citu, ale někdy to tak není. „Spočívá v dobré vůli, odhodlání, ve smyslu svaté povinnosti.“ C. S. Lewis popsal v knize *k jádru křesťanství* případ jedné paní, která tvrdila, že Boha nemiluje a nemůže milovat, že to „marně zkoušela“. Autor jí odpověděl: „Dělej všechno, co bys dělala, kdybys ho milovala. Budeš-li to dělat, pak nepochybně Boha miluješ.“ Jde o skutek, ne o citový zážitek. Ovšem je-li doprovázen i citovým zalíbením, je to Boží dar a milost.¹¹³

Lukáš k Dt 6,5 přidává *„celou svou myslí“ (dianoia)*¹¹⁴, čímž vyjadřuje úplnost, která je vymezena čtyřmi charakteristikami - srdce, duše, síla, mysl. Jejich

¹⁰⁹ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše. Porozumět Božímu slovu*, s. 398.

¹¹⁰ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 345.

¹¹¹ Tamtéž, s. 346.

¹¹² FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše. Porozumět Božímu slovu*, s. 399,401.

¹¹³ <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2004-2/Evangelizace.html>

¹¹⁴ JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*, s. 192, 195.

jmenování slouží k vyjádření celistvosti lidské identity.¹¹⁵ Milovat znamená úplně, s nerozděleným srdcem (toho, který je pramenem lásky). Celým svým životem mu vše dát, ze vsí síly pro něj udělat všechno a celou myslí se jej snažit poznávat. Milovat neznámá dělat něco namísto něčeho jiného, ale jde o **způsob**, jakým se to dělá. Jakákoli (i ta nejmenší) věc může být darem a znamením lásky. Často může být snazší milovat toho, kdo je daleko, když ho nevidíme, než blízkého, kterého vidíme a může být i tak blízko, že vstupuje do našeho prostoru.¹¹⁶ a někdy může být z nejrůznějších důvodů nejtěžší milovat sebe – svého nejbližšího bližního. Potom je těžké milovat i druhé. Asi platí i naopak to, co řekl sv. Antonín Veliký, že „kdo miluje sebe, miluje všechny“.

²⁸ „*Správně jsi odpověděl,“ řekl mu Ježíš. „Dělej to a budeš žít.“*

Ježíš přijímá zákoníkovu odpověď, dokonce ho za ni pochválí. Navíc připojuje výzvu k jejímu uskutečňování s příslibem, že tak *„bude žít“*. v tom je možné zaslechnout slova z mnoha míst Pentateuchu¹¹⁷, kde se tento příslib nalézá. Ježíš ukazuje, že výklad Tóry pro něj není jen teoretickou záležitostí, ale že jeho praktická realizace je důkazem správného chápání Písma a nezbytnou podmínkou k životu.¹¹⁸

3.2.3.3. Podobenství o milosrdném Samařanovi

Příběh u Lukáše ale pokračuje, protože zákoník se *„chce ospravedlnit“* a ptá se, kdo je tedy jeho bližní. Ježíš využívá této otázky, na kterou bylo velmi těžké odpovědět a přesně vymezit hranici, kdo je bližním a kdo už není, a odpovídá podobenstvím o milosrdném Samařanu (Lk 10, 29-37)¹¹⁹.

Vypráví příběh neznámého člověka¹²⁰, který sestupuje z Jeruzaléma do Jericha¹²¹ nebezpečnou a pustou cestou a je okraden a zbit lupiči. Zůstává tam polomrtvý ležet. Okolo něj projde nejprve kněz a později levita, ale oba se mu

¹¹⁵ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 346.

¹¹⁶ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše. Porozumět Božímu slovu*, s. 399-400.

¹¹⁷ Např. Lv 18,5; Dt 4,1; 6,24; 8,1; srov. Ez 20,11; 9,29

¹¹⁸ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 346.

¹¹⁹ celý text v příloze č. 4

¹²⁰ z kontextu, resp. struktury příběhu nejspíše Žida – podle: JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*, s. 193.

¹²¹ Jeruzalém je asi 830 metrů nad mořem a Jericho 230 metrů pod hladinou moře, jsou asi 30 km od sebe.

vyhnu. Důvod není uveden. Mohl to být strach z lupičů, kteří se ještě mohli zdržovat poblíž, ale spíše se nabízí vysvětlení, že se nechtěli poskvřnit, protože byli vázáni předpisy o čistotě, které omezovaly jejich styky s jinými lidmi.¹²²

Kněží a levité symbolicky představovali vůdce lidu, ale zde jsou jmenováni spíše proto, aby byly zpochybněny jejich projevy zbožnosti a aby mohl být ukázán nový způsob služby Bohu, který ji spojuje s láskou k bližnímu. Skutečná služba Bohu se projevuje také službou bližnímu, protože „*milovat bližního jako sám sebe je víc, než přinášet Bohu oběti a dary*“ (viz Mk 12,33b).¹²³

Potom jde kolem Samařan, který zbitého uvidí a je mu ho líto¹²⁴. Samařané byli nepřátelé Židů a síla příběhu je ještě více zvýrazněna kontrastem s verši z konce předchozí kapitoly, kdy Ježíš procházel samařskou vesnicí, kde jej nepřijali (Lk 9,51-56).¹²⁵

Následuje obšírný popis Samařanova jednání, jak se pečlivě postaral o zraněného, i kolik jej to stálo sil i peněz. Toto líčení poukazuje nejen na míru, ale i intenzitu lásky k bližnímu. Udělal všechno, co ten bezmocný člověk potřeboval. Jeho jednání prakticky objasňuje, jak má vypadat láska k bližnímu.¹²⁶ Pokud byl zbitý člověk Žid, projevil milosrdenství dokonce vůči protivníkovi ve shodě s Oz 6,6: „*Chci milosrdenství, ne oběť.*“¹²⁷

Na konci příběhu mění Ježíš perspektivu otázky po bližním, protože se zákoník zeptá: „*Co myslíš - kdo z těch tří byl tomu přepadenému bližním?*“. Zákoník se ptal na předmět lásky a Ježíš se dotazuje na její podmět. Vede tak k tomu, aby člověk teoreticky neuvažoval o tom, kdo je bližní, ale aby jednal jako bližní.¹²⁸ Mění tak závazek podle Zákona (tj. kdo si zasluhuje mou lásku) v záležitost obdarování (tj. vůči komu se mohu projevit jako bližní).¹²⁹

¹²² JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*, s. 193.

¹²³ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 347-8.

¹²⁴ Tento výraz se v NZ objevuje 12x, vždy v evangeliích, např. v Lk 7,13 (vzkříšení syna naimské vdovy), kde se připisuje Ježíšovi a vyjadřuje Boží slitování, které se v něm zjevilo.

In: MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 348.

¹²⁵ JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*, s. 194.

¹²⁶ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 348-9.

¹²⁷ MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*, s. 104.

¹²⁸ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 349.

¹²⁹ JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*, s. 194.

Zákoník odpovídá na otázku, kdo byl bližním: *"Ten, který mu prokázal milosrdenství."* a Ježíš mu na to říká: *"Jdi a jednej tak i ty."* Zdůrazňuje tak praktický rozměr víry a odhaluje, že kultický provoz a náboženský aparát se bez lásky a solidarity míjí s konkrétním člověkem a jeho nouzí.¹³⁰

Ježíš tímto podobenstvím rozšiřuje starozákonní pojetí bližního prakticky na všechny. Také jím ukazuje, co je možné si za příkazem lásky k bližnímu představit, že není jen otázkou citového hnutí, smýšlení, postoje nebo nastavení. Mnohem více jde o čin odpovídající Boží vůli.¹³¹

Bližním je tedy každý, kdo mne potřebuje a komu mohu pomoci. „Pojem „bližní“ se univerzalizuje a zároveň zůstává konkrétní. Navzdory svému rozšíření na všechny lidi se neredukuje na vyjádření abstraktní a povšechné lásky, která je sama v sobě málo motivující,“ ale vyžaduje odhodlání - tady a teď.¹³²

Požadovaná naprostá láska k Bohu se uskutečňuje zvláštním způsobem v lásce k bližnímu konkrétními činy milosrdenství. Toto podobenství rovněž poukazuje zřetelně na skutečnost, že není smyslem hledat podmínky nebo meze příkazu lásky k bližnímu¹³³ (kromě vymezení: milovat jako sám sebe).

Další relevantní možnost výkladu podobenství je pohled na Samařana jako na Ježíše, který přijímá hříšníky a uzdravuje je. Samaritán překračuje všechny meze, aby se přiblížil ke zbitému člověku. v Ježíši, Samaritánovi, se nás Bůh ujímá a prokazuje nám svou lásku, abychom potom také my, uzdraveni ze svých zranění, mohli milovat jeho celým srdcem a bratry jako sebe sama.

Na podobenství o milosrdném Samařanu je možné navázat podobenstvím o posledním soudu (Mt 25,31-46), kde se láska stává kritériem konečného rozhodnutí ohledně hodnoty nebo bezcennosti určitého lidského života. Ježíš se identifikuje s potřebnými: s hladovějícími, žízňícími, cizinci, nahými, nemocnými, vězňými. *„Cokoli jste udělali pro nejmenšího z těchto mých bratrů, to jste udělali pro mě.“* (Mt 25,40). Láska k Bohu a láska k bližnímu se vzájemně

¹³⁰ MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*, s. 104.

¹³¹ HECKEL, Ulrich - POKORNÝ, Petr. *Úvod do Nového zákona, Přehled literatury a teologie*. s. 457.

¹³² RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est. Bůh je láska*, s. 24. https://www.paulinky.cz/_d/01/struct/deuscaritasest.pdf

¹³³ MAREČEK Petr. *Etika Nového zákona*. <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/etika-noveho-zakona/>

prolínají, protože v nejmenším se setkáváme se samotným Ježíšem a v něm potkáváme Boha.¹³⁴ a tak láskou k tomu nejposlednějšímu objímáme současně Boha i člověka. Je tedy možné milovat Boha a bližního nerozděleným srdcem.¹³⁵

3.2.3.4. Příběh o Martě a Marii

Dále text pokračuje příběhem o Martě a Marii, který je možné chápat i jako ilustraci první části dvojího přikázání, tedy tu o lásce k Bohu (Lk 10,38-42)¹³⁶.

Příběh začíná tím, že Ježíš jde dál k Jeruzalému a v jedné vesnici jej přijmou do domu dvě sestry: Marta (aramejsky „paní“) a Marie¹³⁷. Ta si sedne k jeho nohám, což znamená, že uznává jeho autoritu, a poslouchá jeho slova. Její pozice je postojem učedníka, který naslouchá svému učiteli - rabínu. z tehdejšího pohledu je ovšem zarážející, že by žákem byla žena, protože rabíni Tóru ženám nevysvětlovali. Ježíšovo jednání ukazuje, že u něj (a jeho následovníků - křesťanů) mají ženy nové postavení a roli.¹³⁸

Marta naopak nemá čas věnovat Ježíši pozornost, protože je plně zaměstnána praktickými povinnostmi hostitelky. Nakonec se obrací na Ježíše, aby zasáhl v rodinném sporu¹³⁹ a vybídl Marii, aby jí pomohla. Je pochopitelné, že si Marta jako paní domu dělala s takovou návštěvou starosti a postoj její sestry ji nenechal klidnou, ale Marie naplňuje pravidla pohostinnosti tím, že věnuje hostu svou plnou pozornost a přijímá jej: jako proroka, který přináší Boží slovo, a proto mu má být nasloucháno.¹⁴⁰

Ježíš Martě přívětivě odpovídá, že se stará¹⁴¹ a trápí mnoha věcmi. „*Jen jedno je však potřeba. Marie si vybrala správně a to jí nikdo nevezme.*“ Tím vyjadřuje, že její oprávněnou starostlivost a rozrušení chápe, ale poukazuje na to, že oproti *množství* starostí je nutné je jen *jediné*. Tím jediným může být ,věnovat

¹³⁴ RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est. Bůh je láska*, s. 24.

¹³⁵ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Lukáše. Porozumět Božímu slovu*, s. 402-403.

¹³⁶ celý text v příloze č. 5

¹³⁷ v J 11,1-39 a J 12,2 jsou zmíněny Marta a Marie jako sestry Lazara z Betanie.

¹³⁸ MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*, s. 351.

¹³⁹ Podobně Lk 12,13 (jde o spor o dědictví), příp. i stížnost staršího bratra v Lk 15,28-29.

¹⁴⁰ JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*, s. 196.

¹⁴¹ Stejný výraz (*merimnaó*) je použit i jinde (Mt 6,25-34; Lk 12,26: o zabezpečení života) ve smyslu úzkostlivé starostlivosti o pozemské skutečnosti, In: JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše*, s. 194.

se hostu‘, což v kontextu s Ježíšem znamená intenzivně mu naslouchat a přijímat jeho slovo. „Místo znepokojování se mnoha věcmi a děláním si starostí o pozemské skutečnosti je zapotřebí dělat si starosti o Boží království“ (Lk 12,31), což je možné dosáhnout nasloucháním Ježíšovu slovu.¹⁴² To má přednost před aktivismem, aniž by se tím zpochybňovala Martina služba nebo Samařanův skutek milosrdenství.¹⁴³

3.2.3.5. Závěr

Zdálo by se, že po objasnění obsahu přikázání lásky v podobenství o milosrdném Samařanovi, je zřejmé, že milovat bližního znamená konat konkrétní skutky služby. Ovšem hned v následujících verších je přesně za ně Marta napomenuta, ačkoli to jistě myslela dobře, nechovala se sobecky, naopak se rozdávala pro ostatní. Jak tomu tedy rozumět?

Myslím, že na příkladu Marty, Marie a Samařana je hezky vidět, jak je důležitá kombinace obojího – milování Boha, naslouchání mu a z toho vyplývajícího jednání. v podobenství o milosrdném Samařanu chyběl knězi a levitovi skutek milosrdenství (tedy projev lásky k bližnímu) a Martě zase naslouchání Ježíši.

Přestože u Lukáše není přikázání milovat Boha explicitně jmenované na prvním místě, z Ježíšovy reakce na Martinu stížnost můžeme usuzovat, že naslouchání Bohu má přednost před skutky – je tedy přece jen ‚první‘ (alespoň pokud jde o časovou souslednost).

Skutky jsou ovšem také podstatné,¹⁴⁴ jimi lze viditelně lásku k Bohu prokázat, což je možné vyčíst z Ježíšových slov v již uvedeném podobenství o posledním soudu (Mt 25,31-46), kde jsou popsány konkrétní projevy lásky k bližnímu: „*neboť jsem hladověl a dali jste mi najíst, měl jsem žízeň a dali jste mi napít, byl jsem cizincem a přijali jste mě, byl jsem nahý a oblékli jste mě, byl jsem nemocný a navštívili jste mě, byl jsem ve vězení a přišli jste za mnou.*“ Podstatné je, aby nešlo o bezhlavý aktivismus, který nemá základ a zdroj v lásce k Bohu.

¹⁴² MAREČEK, Petr. Evangelium podle Lukáše, s. 351.

¹⁴³ MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*, s. 105.

¹⁴⁴ Viz např. Jk 2,14-26 (víra bez skutků je mrtvá).

Pokud jej tam má, pak cokoli uděláme pro nejmenšího z bratrů, děláme pro Boha. Tímto způsobem můžeme ve výsledku pro bližního udělat více, než kdyby byl pro nás na prvním místě on sám jako bližní.

Láska je nedělitelná. Lásku k Bohu, k lidem a k sobě samým nejde navzájem oddělovat, patří k sobě jako spojené nádoby. Uvádí-li Ježíš lásku k Bohu na prvním místě, chce říci, že zaměnit Boha za jinou hodnotu znamená pěstovat si místo Boha modlu¹⁴⁵. a podobně, zaměnit lásku k druhým za pouhou sebelásku je projevem egoismu.¹⁴⁶

3.2.4. Srovnání synoptiků

¹⁴⁵ Modlou se může stát i bližní, pokud je pro někoho na prvním místě místo Boha.

¹⁴⁶ <https://www.simeon.cz/clanky/Na-prikazani-lasky-nespociva-toliko-cely-Zakon-a-Proroci-ale-ve-skutecnosti-cely-nas-zivot.html>

<p>Mk 12,28 Jeden ze znalců Písma slyšel jejich rozpravu a viděl, jak dobře jim odpověděl.</p> <p>Přistoupil tedy a zeptal se ho:</p> <p>"Které přikázání je ze všech nejdůležitější?"</p> <p>29 Ježíš mu odpověděl: "Nejdůležitější je: ‚Slyš, Izraeli - Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný.</p> <p>30 Proto miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší, celou svou myslí a celou svou silou.'</p> <p>31 Druhé je toto: ‚Miluj svého bližního jako sám sebe.' Žádné přikázání není důležitější než tato dvě."</p> <p>32 Na to mu ten znalec Písma řekl: "Mistře, to jsi opravdu řekl dobře. Ano, Bůh je jediný a není žádný kromě něj.</p> <p>33 a milovat ho celým srdcem, celým rozumem a ze vší síly a milovat svého bližního jako sám sebe - to je nade všechny zápaly a oběti."</p> <p>34 Když Ježíš uviděl, jak moudře mu odpověděl, řekl mu: "Nejsi daleko od Božího království." a nikdo se ho už neodvažoval na nic zeptat.</p>	<p>Mt 22,34 Když se farizeové doslechli, že Ježíš umlčel saduceje, sešli se tam.</p> <p>35 Jeden z nich, znalec Zákona, se pak zeptal, aby ho vyzkoušel:</p> <p>36 "Mistře, které je největší přikázání v Zákoně?"</p> <p>37 Ježíš mu řekl: " ‚Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí.'</p> <p>38 To je první a největší přikázání.</p> <p>39 Druhé je mu podobné: ‚Miluj svého bližního jako sám sebe.'</p> <p>40 v těchto dvou přikázáních spočívá celý Zákon i Proroci."</p>	<p>Lk 10, 25-28</p> <p>25 a hle, jeden znalec Zákona vstal a chtěl ho vyzkoušet:</p> <p>"Mistře, co mám dělat, abych se stal dědicem věčného života?"</p> <p>26 Ježíš mu řekl: "Co je psáno v Zákoně? Jak to tam čteš?"</p> <p>27 Odpověděl: " ‚Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší, ze vší své síly a celou svou myslí,'</p> <p>a ‚Miluj svého bližního jako sám sebe.'"</p> <p>28 "Správně jsi odpověděl," řekl mu Ježíš. "Dělej to a budeš žít."</p>
---	---	---

Ačkoli jsem většinu rozdílů textů o přikázání lásky již uvedla ve výkladu jednotlivých evangelií, považuji za užitečné je ještě takto stručně shrnout. Srovnání textů je přehledně zobrazeno v předcházející tabulce.

U Matouše i Marka předchází textu spor s farizeji a herodiány o daň císaři a pak spor se saduceji o vzkříšení.¹⁴⁷ Ježíš tak dostává dvě záludné otázky, kterými jej chtějí chytit za slovo. Na obě odpovídá dobře, tak je třeba mu položit třetí, nejtěžší otázku. Můžeme zde pozorovat taktiku gradace, která je známá z lidových vyprávění i z literatury.¹⁴⁸

Saduceové tvrdili, že není vzkříšení, což chtěli dokázat na příběhu ženy, která si po smrti svého manžela vzala podle levirátního zákona jeho dalších šest bratrů. Chtějí Ježíše dostat do úzkých otázkou, čím bude po vzkříšení manželka. Ježíš jim ale řekne, že neznají Písmo ani Boží moc a mýlí se.

Takovou odpovědí se staví na stranu farizeů, což zákoníka u Marka povzbudí k otázce po prvním přikázání a celý jejich následující rozhovor probíhá v přátelském duchu, zákoník s Ježíšem souhlasí a ten mu nakonec vyjadřuje uznání, že není daleko od Božího království.

Stejná počáteční situace - farizeové slyší, že Ježíš umlčel saduceje - má ovšem u Matouše jiný vývoj. Znalec Zákona se ptá proto, aby ho zkoušel. Stejný postoj má i zákoník u Lukáše, ačkoli tam je ale odlišný počáteční kontext.

Znění otázky je ve třech variantách. Marek se ptá po ‚nejdůležitějším‘ přikázání, Matouš po ‚velkém‘¹⁴⁹ a Lukáš má otázku formulovanou jedinečně: *co mám dělat, abych se stal dědicem věčného života?*¹⁵⁰

Další vývoj textu je ale už u každého evangelisty odlišný. Matouš přidává už jen krátký Ježíšův dodatek, že v těchto dvou přikázáních *spočívá* celý Zákon i Proroci. u Lukáše Ježíš reaguje na zákoníkovu odpověď chválou a povzbuzením, pak následuje podobenství o milosrdném Samařanu.

¹⁴⁷ Mk 12,13-27 a Mt 22,15-33

¹⁴⁸ POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*, s. 218.

¹⁴⁹ překládáno největším

¹⁵⁰ Problematika ‚prvního‘ přikázání již byla rozebrána, existují na ni různé názory, které jsou výše uvedeny.

Nejdelší poslední část nalézáme u Marka, kde znalec Písma dál diskutuje s Ježíšem, přikázání lásky rozvíjí a dodává, že je nade všechny zápalý a oběti. Ježíš mu nakonec vysloví uznání, že není daleko od Božího království.

Společná je tedy pro všechna synoptická evangelia jen formulace dvojího přikázání lásky a postava zákoníka. Jednotlivá zarámování jsou dílem evangelistů.¹⁵¹ k tomu je třeba si uvědomit, pro které čtenáře či posluchače byl úryvek o přikázání lásky napsán. To vysvětluje způsob psaní a důrazy, které v jednotlivých variantách nalézáme.

U Matouše jsou adresáty evangelia židokřesťané, důraz je tedy na slově *spočívá*, které ‚nese‘ Zákon i Proroky a neruší je tím. Také v rozhovoru u Matouše zaznívá asi nejvíce konfrontační tón, který je pro diskuze s farizeji v jeho evangeliu typický. Může vyjadřovat určitou formu vyhranění se vůči nim, která třeba u Marka není zapotřebí, a proto u něj může rozhovor probíhat v přátelském duchu.

Marek psal především pro křesťany z pohanů, kteří neznali všech 613 nařízení Zákona a spíše jej potřebovali shrnout do krátké a výstižné formy. Navíc se pohybovali v polyteistickém prostředí, proto se u Marka vyskytuje dvakrát důraz na to, že *Bůh je jediný (a není žádný kromě něj)*.

Lukáš psal také pro křesťany z pohanů, pro jeho evangelium je typický důraz na milosrdenství, sociální rozměr a ženy, což je patrné ze spojení úryvku o přikázání lásky s následujícím podobenstvím o milosrdném Samařanu a příběhem o Martě a Marii.

3.3. Janovské spisy

3.3.1. Janovo evangelium

3.3.1.1. Úvod a kontext

V Janově evangeliu rozhovor se zákoníkem o největším přikázání nenalezneme, ale za variaci na přikázání lásky můžeme považovat Ježíšovu řeč pronesenou při večeři na rozloučenou (J 13,34-35): „*Nové přikázání vám dávám,*

¹⁵¹ POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*, s. 218.

abyste se navzájem milovali; jako já jsem miloval vás, i vy se milujte navzájem. Podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku jedni k druhým.“

Dalším místem, kde se dále u Jana objevuje přikázání milovat je 15. kapitola. Ta začíná metaforou o vinném kmeni, resp. textem o „zůstávání“ v Ježíšovi (J 15,1-11)¹⁵² a pokračuje částí o přikázání lásky (J 15,12-17)¹⁵³, která je orámována verši 12 a 17: „*Toto je mé přikázání: Milujte jedni druhé, jako jsem já miloval vás.*“ (J 15,12) a „*Toto vám přikazuji: Milujte jedni druhé.*“ (J 15,17). Navazující verše pojednávají o nenávisti světa k Ježíši a jeho učedníkům (J 15,18-16,13). Patnáctá kapitola tvoří střed řeči na rozloučenou a v jejím středu se nachází přikázání milovat, jako miloval Ježíš.¹⁵⁴

Výraz pro lásku *agapé* (ἀγάπη) a sloveso milovat (ἀγαπάω) jsou klíčová slova pro Janovo evangelium, zvláště pro jeho druhou část. v celém čtvrtém evangeliu se vyskytují 36x a z toho 31x v řeči na rozloučenou.¹⁵⁵

Janovská poslední řeč obsahuje prvky židovské závěti, jako např.: předpověď smrti a odchodu, budoucích útoků na učedníky, výzva k ideálnímu chování a závěrečné pověření (viz příkaz vzájemné lásky).

Kontext přikázání lásky ve třinácté kapitole tvoří nejprve Ježíšovo umývání nohou učedníkům a bezprostředně podání omočeného sousta Jidášovi, který nato odchází do noci (J 13,30). Tento 30. verš je často považován za mezník a verše o novém přikázání se pak nalézají v následující části zvané „první oznámení odchodu“ (J 13,31-38).¹⁵⁶ Někteří autoři verše 34 a 35 považují za dodatek,¹⁵⁷ který má ovšem v tomto místě hluboký význam, protože hned na začátku řeči na rozloučenou je zdůrazněna láska jako centrální Ježíšův odkaz.¹⁵⁸

¹⁵² Členění dle MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 438-440.

Jiná členění - např. na metaforu o vinném kmeni (J 15,1-8) a přikázání lásky (J 15,8-17) viz KEENER, Craig S. *The Gospel of John : a commentary*. Peabody, Massachusetts : Hendrickson Publishers, 2003, s. 988-1002.

¹⁵³ celý text v příloze č. 6

¹⁵⁴ MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*, s. 439.

¹⁵⁵ VARGHESE, Johns. *The imagery of love in the Gospel of John*. Roma:Gregorian & Biblical Press, 2009, s. 330.

¹⁵⁶ Členění dle: PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 139.

¹⁵⁷ Schnackenburg, *Gospel 3:12*, s. 52-54 in: MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*, s. 412.

¹⁵⁸ PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 140.

Jiní autoři¹⁵⁹ zase člení třináctou kapitolu na část umývání nohou (v. 1-17), zvěstování Boha (v. 18-20) a podání sousta (v. 21-38), kam spadají i verše o novém přikázání. Vidí paralelu mezi oběma „dary“ - příkladem láskyplné služby ve verši 15 (umývání nohou) a novým přikázáním. v obou případech se vyskytuje výzva k opakování toho, co učinil Ježíš pro učedníky. Mají následovat jeho příklad láskyplné sebevydanosti, kterou symbolizuje (mimo jiné) i umývání nohou,¹⁶⁰ což byla tehdy služba otroka.¹⁶¹

3.3.1.2. Výklad J 13,34-35

Veršům o novém přikázání předchází pasáž o Jidášově zradě a nechápavosti učedníků (J 13,21-30)¹⁶². Když pak Jidáš odchází do noci, mluví Ježíš o svém odchodu a smrti jako o oslavení - *doxa* (δόξα) Boží.

Přestože Ježíš zná Jidášovy záměry, projevuje svému budoucímu zrádci gestem podání omočeného sousta lásku. Stejně tak i ostatním učedníkům, kteří nechápou, jsou slabí a nevědomí. Oslovuje je starostlivě: „*Dítky* (τεκνία), ...“ (J 13,33).¹⁶³ Na verše o novém přikázání bezprostředně navazuje pasáž, kde Petr ubezpečuje Ježíše, že by za něj položil život, a ten mu odpovídá, že ho do rána třikrát zapře (J 13,36-38). Ježíšova láska, kterou miluje učedníky i v jejich selháních, je zjevením Boha a jde až do krajnosti, resp. do konce (*eis telos* (εις τέλος) viz J 13,1¹⁶⁴). Miluje do konce a zároveň způsobem, který převyšuje veškerou představitelnou míru.¹⁶⁵

³⁴*Nové přikázání vám dávám, abyste se navzájem milovali; jako já jsem miloval vás, i vy se milujte navzájem.*

¹⁵⁹ Např. MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*, s. 393-414.

¹⁶⁰ MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*, s. 398.

¹⁶¹ PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů, jedna víra*. Praha: Zvon, 1993, s. 120.

¹⁶² celý text v příloze č. 7

¹⁶³ ČSP *dítky*, B 21 *moji drazí*, BKR *synáčkové*, BCZ *moji milí*.

¹⁶⁴ J 13,1: „*Před Velikonočními svátky už Ježíš věděl, že přišla jeho chvíle, aby odešel z tohoto světa k Otcí. Miloval své druhy na tomto světě, miloval je až do konce.*“

¹⁶⁵ MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*, s. 396, 406-408.

Ačkoli přikázání milovat není nové¹⁶⁶ (viz Lv 19,18.34), jeho novost¹⁶⁷ je zde založena na dvou aspektech.¹⁶⁸ Prvním je zdůraznění rozměru vzájemnosti, která je silnější než u bližního v Lv a druhým je Ježíš jako vzor, zdroj a míra lásky. Zdůvodnění *jako - kathos* (καθώς) má zde dvojí význam. Znamená „stejným způsobem“ a „protože“.¹⁶⁹ Neboli „tou láskou, kterou jsem já miloval vás, tou se navzájem milujte vy“. Ježíšova láska k učedníkům vstupuje do jejich vzájemné bratrské lásky, proto pak mezi nimi proudí jeho samotná láska, a ne pouze její napodobení.¹⁷⁰

Ježíšova láska má však kořeny v Otcově lásce (J 3,35 a J 15,9),¹⁷¹ a tak se vzájemná láska mezi Otcem a Synem stává zdrojem pro lásku Ježíše a jeho učedníků, potažmo pak učedníků navzájem.¹⁷² Ježíš je živým příkladem Boží lásky a podobně jeho učedníci mají být živým příkladem Ježíšovy lásky.¹⁷³

Ti mohou být takové lásky schopni jen díky tomu, že jím byli předem milováni.¹⁷⁴ Stejně jako Ježíš přijímal hříšníky (Lk 15,2),¹⁷⁵ protože věděl, že se člověk může opravdu změnit jen tehdy, když nejprve zakusí lásku,¹⁷⁶ může bezpodmínečně milovat, když je tak sám milován.

Schopnost milovat je často formována tím, nakolik člověk lásku zakouší. Miluje tak, jak byl sám milován. v tomto úryvku vidíme, že Ježíš přijímá a miluje

¹⁶⁶ Viz též 1. Jan 2,7-11: „Nepíšu vám, milovaní, žádné nové přikázání, ale to staré, které jste měli od počátku – je to ono staré přikázání, to slovo, které jste slychali od počátku. To, co vám píšu, je však zároveň nové přikázání, neboť se naplňuje v něm i ve vás. Tma pomíjí a pravé světlo už svítí. Kdo říká, že je ve světle, a přitom nenávidí bratra, je až dosud ve tmě. Kdo miluje bratra, zůstává ve světle a nikomu není kamenem úrazu.“

¹⁶⁷ V Písmu je vždy přikázání spojené se smlouvou, proto nová smlouva tedy obsahuje nové přikázání, jehož novost nemá být protikladem „starého přikázání SZ“, ale je spíše právě spojena s novostí smlouvy, která se uzavírá při poslední večeři.

SCARANO, Angelo: <https://www.pastorace.cz/Kazani/5-nedele-velikonocni>

¹⁶⁸ Tomáš Akvinský uvádí tři důvody, Spicq udává dokonce osm důvodů, proč je janovské přikázání lásky „nové“. Viz SPICQ, C. *Agape*, III, 177-179. In: VARGHESE, Johns. *The imagery of love in the Gospel of John*, s. 333, 335.

¹⁶⁹ PAINTER, John, HARRINGTON, Daniel J., ed. *1, 2, and 3 John*. Collegeville, Minnesota: Liturgical Press, 2002, s. 268.

¹⁷⁰ SCARANO, Angelo: <https://www.pastorace.cz/Kazani/5-nedele-velikonocni>

¹⁷¹ J 3,35: „Otec miluje Syna a všechno dal do jeho rukou.“

J 15,9: „Jako Otec miloval mě, tak jsem i já miloval vás. Zůstaňte v mé lásce.“

¹⁷² VARGHESE, Johns. *The imagery of love in the Gospel of John*, s. 333.

¹⁷³ Mezinárodní biblická společnost. *Průvodce životem: Jan*, Praha: Luxpress, 1995, s. 51.

¹⁷⁴ PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 141.

¹⁷⁵ Lk 15,2: „Farizeové a znalci Písma si ale stěžovali: „On přijímá hříšníky a jí s nimi!“

¹⁷⁶ MÁNEK, Jindřich. Ježíšova podobnost, s. 84.

své učedníky takové, jací opravdu jsou: slabé, nechápavé, i když ví, že ho zradí nebo zapřou. Uvědomění si tak velké lásky motivuje k proměně života.¹⁷⁷

³⁵*Podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku jedni k druhým.*

Může se dát, že oproti přikázání lásky nalézajících se v synoptických evangeliích, kde je láska nakonec vystupňována až k milování nepřátel,¹⁷⁸ je požadavek k pouze vzájemné lásce málo. Jan ovšem nikde nepíše, že by učedníci neměli milovat lidi mimo svůj okruh.¹⁷⁹ Kromě toho jejich láska navzájem nemá mít smysl jen pro ně samotné, ale má být svědectvím světu, znamením pro druhé. Je také zajímavé si uvědomit okolnosti, ve kterých verše vznikaly. Jsou psané v kontextu janovské obce, kam mají přinést jednotu do jimi prožívané rozdílnosti.¹⁸⁰ Janovské obce byly méně zaměřeny na misi, protože zřejmě řešily mnoho vnitrocírkevních problémů,¹⁸¹ tím spíše byla výzva k vzájemné lásce jako poznávacímu znamení Ježíšových učedníků svědectvím pro okolní svět.

3.3.1.3. Výklad J 15,1-17

V patnácté kapitole najdeme přikázání lásky ve verších 12 a 17.¹⁸² Navazují na obraz o vinném kmeni, který ukazuje, jakým způsobem je možné přikázání lásky uskutečnit, resp. kde je možné lásku čerpat, aby bylo možné ji posílat dál. Dva hlavní pojmy této části jsou *zůstávání* (objevuje se 16x) a *přinášení plodů* (8x). Oba se vzájemně podmiňují, zůstat při kmeni je předpokladem k přinášení ovoce. Jde o víru, která se uplatňuje láskou (srov. Gal 5,6).¹⁸³

Obrazy vinice najdeme již ve Starém zákoně (např. Iz 5,2: Píseň o vinici; Jer 2,21), ale i u synoptiků (Mt 20,1-16; 21, 28-34; Mk 12,1-19; Lk 13,6-9; 20,9-16).¹⁸⁴ Bůh je v nich prezentován jako pán vinice a hospodář, který ji zasadil, stará

¹⁷⁷ Mezinárodní biblická společnost. *Průvodce životem: Jan*, s. 53.

¹⁷⁸ Mt 5,44: „*Já vám však říkám: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují...*“
Též i Lk 6,27.35.

¹⁷⁹ To je např. možné nalézt u Qumránských komunit: mají milovat své členy, ale nenávidět ty, kteří jsou mimo ně. In: KEENER, Craig S. *The Gospel of John: a commentary*, s. 925.

¹⁸⁰ KEENER, Craig S. *The Gospel of John: a commentary*, s. 923-924.

¹⁸¹ rozchod se synagogou, později rozpad obce vlivem gnóze
RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2010, s. 395.

¹⁸² Celý text J 15,1-17 v příloze č. 8.

¹⁸³ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 154.

¹⁸⁴ VARGHESE, Johns. *The imagery of love in the Gospel of John*, s. 349-350.

se o ni a očekává plody. Vinicí je míněn vyvolený lid (Izrael), který ale očekávání nenaplnil. Ježíš zde navazuje na obraz vinaře, jímž je jeho Otec, a ukazuje, že pro přinášení plodů je pro ratolesti (výhonky) zásadní spojení s kmenem, za který pomocí janovské formule: „*Já jsem...*“ označuje sebe. Bez tohoto spojení není možné nést ovoce, výhonek usychá a je hozen do ohně.¹⁸⁵ Pokud z tohoto vztahu žije, přináší ovoce lásky.¹⁸⁶ Přinášení plodů neznamena podávání výkonů a hromadění skutků, ale jde o projevy života z víry, která má svůj trvalý základ v Ježíši. Víra se jako živá (stejně jako živý vinný kmen) ukazuje tím, že nese ovoce,¹⁸⁷ kterým mohou být u Jana právě projevy vzájemné lásky. Když člověk zažívá realitu své jednoty s Bohem a Stvořením, pak přirozeně následují činy spravedlnosti a lásky.¹⁸⁸

Člověk ale nemůže žít výlučně v obětující se lásce. Nemůže stále jen obdarovávat, musí také přijímat. Když chce darovat lásku, musí také sám lásku přijímat jako dar. Člověk se může stát pramenem, z něhož prýští proudy živé vody (srov. Jan 7,37–38), ale musí se sám stále znovu napájet z onoho prvního a původního zdroje, jímž je Bůh.¹⁸⁹

Spojení s Ježíšem proto znamená oboustranné společenství, učedníci se musejí snažit, aby si jej uchovali (viz „*Zůstaňte ve mně, a já (zůstanu) ve vás*“). Ježíš jim jednoznačně sděluje, jak velmi jsou odkázáni na něj. Jejich plodnost závisí zcela na jejich spojení s ním.¹⁹⁰ Příklad takového zůstávání můžeme pak vidět např. u Pavla, který v listu Galaťanům píše: „*Spolu s Kristem jsem ukřižován. Už nežiji já, ale žije ve mně Kristus*“ (Gal 2,19b.20a). Pavel prožíval své společenství s Kristem živě a intenzivně. Věděl, že pokud má život takto zakotvený, nebude jej moci nikdo a nic odloučit od lásky Kristovy (srov. Řím

¹⁸⁵ „Vinná réva přináší dobré plody, když neroste divoce a nekontrolovaně, ale když je ořezávána. Na zimu bývají výhonky useknuty až k samotnému kmeni, aby v novém roce mohly vyrůst nové a zdravé. Neplodné výhonky by zbytečně zatěžovaly rostlinu, tak musejí pryč, ale nejprve je třeba odstranit suché výhonky.“

TICHÝ, Ladislav. J 15,1-8: <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/j-151-8/>

¹⁸⁶ PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů, jedna víra*, s.120.

¹⁸⁷ Srov. Jak 2,17: „*Právě tak víra bez skutků...je mrtvá.*“

PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 155.

¹⁸⁸ ROHR, Richard - Center for Action and Contemplation: a special Note, 2020

¹⁸⁹ RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est. Bůh je láska*, s. 14.

¹⁹⁰ MAREČEK, Petr: <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/j-159-17/>

8,35.39). Zůstat v Ježíšovi znamená zůstat v jeho lásce, proto samozřejmým projevem tohoto živého spojení s Kristem je život v lásce.¹⁹¹

Zdrojem Ježíšovy lásky k učedníkům je láska, kterou miluje Otec jeho (viz J 15,9: „*Jako Otec miloval mě, tak jsem i já miloval vás. Zůstaňte v mé lásce.*“). Ježíš učedníky zasahuje svou láskou a učí je poznávat lásku Otce,¹⁹² ze které existuje on.¹⁹³ Zve je, aby se stali součástí tohoto pouta lásky, aby radost, kterou Ježíš čerpá ze vztahu jednoty s Otcem, mohli sdílet i oni a začlenili se tak do jejich „řetězu lásky“.¹⁹⁴ Lásku, kterou učedníci od Ježíše zakusili, mají předávat dále.

Na metaforu o vinném kmeni navazuje část, která je na začátku a na konci uvozena formulí přikázání lásky (v. 12 a 17)¹⁹⁵. Verše mezi nimi téma lásky rozvíjí. Ježíš učedníkům sděluje, že jsou předem milováni a vyvoleni. Nazývá je přáteli (*filos*, tj. rovnocennými), ne služebníky (*dúlos* – služebník, otrok, tj. závislý). Popisuje kvalitu lásky, lásky větší než je kterákoli láska: „*Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo položí život za své přátele.*“ (J 15,13). Láska není cit, ale čin.¹⁹⁶ Připomíná prvořadost své lásky, učedníci byli přímo vtaženi do tohoto vztahu: „*Já jsem si vybral vás, ne vy mě.*“ (J 15,16).¹⁹⁷

Také dostávají zaslíbení, že pokud setrvají ve společenství s Ježíšem, bude jim splněna každá prosba. Tomu je možné rozumět zase jen na základě úzkého spojení s Kristem. Chtít či nechtít totéž, co milovaný, je podle Augustina výrazem pravé lásky.¹⁹⁸ v tom je zahrnuto jak dodržování přikázání¹⁹⁹ (viz: „*Vy jste moji*

¹⁹¹ Když vinná réva dozrává, vinné kmeny nejsou skoro vidět přes výhonky s listy a hrozny. Ježíš také není ve světě přítomen viditelně, ale je možné velmi dobře vidět ty, kdo v něho věří. Pohled na jejich život má ostatním přibližovat Krista.

TICHÝ, Ladislav. J 15,1-8: <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/j-151-8/>

¹⁹² MAREČEK, Petr: <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/j-159-17/>

¹⁹³ SCARANO, Angelo: <https://www.pastorace.cz/Kazani/5-nedele-velikonocni>

¹⁹⁴ MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*, s. 443-444.

¹⁹⁵ J 15,12: „*Toto je mé přikázání: Milujte jedni druhé, jako jsem já miloval vás.*“

J 15,17: „*Toto vám přikázuji: Milujte jedni druhé.*“

¹⁹⁶ BRANT, Jo-Ann A. *John*, Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2011, s. 218.

¹⁹⁷ Srov. i v J 13,18: „*Já vím, které jsem vyvolil.*“

MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*, s. 446-448.

¹⁹⁸ PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 157.

¹⁹⁹ Pokud jsou přikázání opravdu Boží, „pak nemohou být ničím jiným než výrazem Boží lásky, a kdo je zachovává, zůstává v lásce Kristově, která zahrnuje všechny.“

ŠPIDLÍK Tomáš: <https://www.pastorace.cz/Kazani/6-nedele-velikonocni-zustante-v-me-lasce-jan-15-9-11>

přátel, děláte-li, co vám přikazuji.“ J 15,14),²⁰⁰ tak i vyslyšení proseb, které nemohou být jiné než v souladu s Jeho vůlí, stejně tak jako výhonek, kterým proudí míza z kmene, nemůže „chtít“ něco jiného než kmen.

K tomu pak Ježíš učedníkům přislubuje pomoc Ducha svatého (J 16,5-15), kterého je možné přirovnat k proudící míze. Duch je tou vnitřní silou, která uvádí srdce Ježíšových učedníků do harmonie se srdcem Kristovým a která je uschopňuje k tomu, aby milovali bratry tak, jak je miloval On.²⁰¹

Už antičtí myslitelé považovali za pravý obsah lásky „stát se podobní jeden druhému“, což vede ke společnému chtění a smýšlení. Sjednocení vůle přerůstá ve spojení smýšlení a cítění, a tak se lidské chtění a vůle Boží stále více ztotožňují. Boží vůle tak už pro člověka není vnějším chtěním, které by mu něco nařizovalo prostřednictvím přikázání jaksi zvenku, ale stává se vlastní vůlí, a to na základě zkušenosti, že Bůh je člověku niternější nežli on sám sobě. Tak narůstá odevzdanost Bohu a takový vztah se může stát radostí.²⁰²

To je samozřejmě ideál, který předpokládá neustálé napojení na Boha, pak by člověk vlastně ani nemohl hřešit, což ze zkušenosti víme, že není u lidí možné. Snad se dá říci, že se k takovému stavu blížili svatí a jistě je úkolem pro všechny se k němu přibližovat co nejvíce a co nejčastěji.

Poznávacím znamením učedníků má být vedle lásky také radost, viz: „*Toto jsem vám pověděl, aby má radost byla ve vás a vaše radost aby byla dokonalá.*“ (J 15,11). Plnění přikázání lásky se může stát radostí, která člověka naplňuje v nejhlubším nitru, je podílem na Ježíšově radosti a tedy darem, nikoli „dosaženou“ radostí, ani povrchním potěšením.²⁰³

²⁰⁰ Viz též již výše uvedená citace od rabbiho Moše Chajim Luzzatta: „člověk tak intenzivně přilne ke svému Bohu, až v jakémkoli činu, který koná, nebude se od Něj moci oddělit a neodkloní se od Něj...“

LUZZATTO, M. *Mesilat Yescharim*. New York: Feldheim, 2004, s. 179.

in: HOLUBOVÁ, Markéta. Svatost, jež posvěcuje a učí oddanosti a vzájemnosti, in: BENEŠ, Jirí (ed.). *Otevřené dveře. Levitikus 19*, s. 29.

²⁰¹ RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est. Bůh je láska*, s. 29.

²⁰² Tamtéž, s. 26-27.

²⁰³ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 156.

3.3.1.4. Závěr

Janovo evangelium opakuje výzvu milovat, ale v jiném kontextu než synoptici. Zdůrazňuje vzájemnou lásku, jejíž vzor můžeme vidět v lásce Ježíše k jeho učedníkům (viz: „*Milujte jedni druhé, jako jsem já miloval vás.*“ J 15,12). Sdělení umocňuje kontext, ve kterém toto přikázání učedníkům dává. Je řečeno v rámci řeči na rozloučenou, které předchází mytí nohou učedníkům v situaci, kdy Ježíš ví, že ho Jidáš zradí, Petr zapře a on sám zemře.

Ježíš učí sám na své osobě a na svém životě, jak vypadá pravá tvář lásky. Mytím nohou ukazuje, že láska je pokorná. v rozhovoru se svými nechápavými učedníky projevuje přátelství, mírnost a shovívavost lásky. Nakonec položí život za své přátele.²⁰⁴ Láska Janova evangelia znamená schopnost sebevydanosti po Ježíšově vzoru.

Na metafoře o vinném kmeni je ukázán způsob, jak je možné toto přikázání lásky uskutečňovat, kde lásku čerpat, aby bylo možné ji předávat dál. Zůstávání v Boží lásce člověka uschopňuje k přinášení plodů lásky. Ty mají být poznávacím znamením Ježíšových učedníků.

3.3.2. První list Janův

3.3.2.1. Výklad

Dalším místem, kde lze v janovských spisech nalézt přikázání lásky je První list Janův, zvláště jeho čtvrtá kapitola.²⁰⁵ Vybrala jsem z ní verše, které se tématu lásky explicitně dotýkají.

⁷*Milujme jedni druhé, milování – vždyť láska je z Boha. Každý, kdo miluje, se narodil z Boha a zná Boha.* ⁸*Kdo nemiluje, nezná Boha - vždyť Bůh je láska.*

Autor listu dospívá k vrcholnému svědectví o podstatě Boha, které je založeno na poznání vtělené Boží lásky - Ježíše.²⁰⁶ Bůh je láska, proto ho lze poznat jen v lásce a na ní. Tak je zde zdůvodněno i přikázání lásky, které se

²⁰⁴ BERNHARD HÄRING: *Láska je víc než přikázání*, Česká katolická charita, 1971, s. 30.

²⁰⁵ Celý text 1 Jan 4,7-21 v příloze č. 9

²⁰⁶ KUBOVÝ, Jaroslav. *Pozvání k společenství s Bohem a lidmi*. Praha: 1978, s. 68.

v Janových listech znovu vícekrát opakuje.²⁰⁷ Bůh je zdrojem lásky stejně, jako je zdrojem života. Život, který Bůh dává, je životem lásky.²⁰⁸

⁹*V tom se projevila Boží láska k nám, že svého Syna, toho jednorozeného, poslal Bůh na svět, abychom skrze něj získali život.*

Tento verš ukazuje Boží pohled, původní lásku, která stojí za vtělením, které je důkazem Boží lásky. „Skutečnost, že Otec propustil svého jediného Syna z božskosti do světskosti těla, dává poznat jeho podstatu. Bůh je ten, který dává všechno, dokonce svého Syna, svůj život.“ (srov. J 3,16).²⁰⁹

¹⁰*V tom je láska, ne že my jsme milovali Boha, ale že on miloval nás a poslal svého syna jako smírnou oběť za naše hříchy.*

Opět se opakuje prvořadost Boží lásky. Ta je hlavním důvodem i zdrojem lidské lásky, která se stává odpovědí na lásku, kterou nám prokazuje Bůh. Tato Boží láska se projevila mezi námi, Bůh se učinil viditelným, protože v Synu je možné spatřovat Otce (srov. Jan 14,9²¹⁰).

¹¹*Milování, jestliže Bůh takto miloval nás, musíme i my milovat jedni druhé...Když ale milujeme jedni druhé, Bůh v nás přebývá...*

Poznání Boží lásky zavazuje milovat druhé, doslova je v původním textu „jsme povinni“ nebo „dlužní“. Opět je zde užito sloveso *agapan* (ἀγαπάω), nejde tedy o lidskou lásku, kterou by člověk ze sebe musel vši silou dostávat, ale o projevy Boží lásky, která je ovocem Ducha svatého (a tedy darem). Na člověku je tedy pouze zůstávání v Bohu, aby se srdce mohlo stát „přetékačím kalichem“ (Ž 23,5b), z něhož se Boží láska rozlévá k bližním.²¹¹ „Kdo někoho miluje, chce jeho dobro.“²¹² Láska žije všude tam, kde chce někdo dobro.

¹⁶*A my jsme poznali lásku, kterou k nám Bůh má, a uvěřili jsme jí. Bůh je láska. Kdo přebývá v lásce, přebývá v Bohu a Bůh v něm...*

²⁰⁷ BAUR, Wolfgang. *První, druhý a třetí list Janův*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 70.

²⁰⁸ PAINTER, John, HARRINGTON, Daniel J., ed. *1, 2, and 3 John*, s. 268.

²⁰⁹ J 3,16: *Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna, aby žádný, kdo v něj věří, nezahynul, ale měl věčný život*. BAUR, Wolfgang. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 70.

²¹⁰ Jan 14,9: „...Kdo viděl mě, viděl Otce...“

²¹¹ KUBOVÝ, Jaroslav. *Pozvání k společenství s Bohem a lidmi*, s. 69-70.

²¹² Tomáš Akvinský: I. q. 20. art. 1. ad 3.

Opakování, že Bůh je láska, ukazuje na důležitost tohoto základního tvrzení.²¹³ Nestačí jen věřit, že Bůh existuje, jde o to uvěřit v Boží lásku. Víra začíná tam, kde se člověk setká s živým Bohem a pozná jeho lásku. Teprve setkání s Boží láskou vede k přebývání člověka v Bohu a Boha v člověku.²¹⁴

¹⁹*My milujeme, neboť on první miloval nás.*

Bůh nenařizuje cit, který by člověk musel sám v sobě probudit. Bůh sám nejdříve miluje, dává spatřovat a zakoušet svou lásku a na základě toho, že miluje jako „první“, se může jako odpověď rodit láska také v člověku.

Setkání s viditelnými projevy Boží lásky může probudit cit radosti. Ten se může stát nádhernou počáteční jiskrou, ale není to plnost lásky. Postupně se zapojuje i vůle a intelekt a „ano“ lidské vůle vůči jeho vůli sjednocuje intelekt, vůli i cit ve vše zahrnujícím úkonu lásky. Zralost lásky se vyznačuje tím, že zahrnuje všechny schopnosti člověka v jeho celistvosti.²¹⁵

Fakt, že Bůh miluje jako první, uschopňuje člověka k nezištné lásce (nakolik je jí jako člověk schopen). Člověk může milovat bližního láskou založenou na tom, že je sám Bohem bezpodmínečně milován. Je pak ve vztahu svobodnější a může dávat to, co bližní opravdu potřebuje. „Nejde o lásku citovou, ale o věcné jednání ve prospěch druhého.“²¹⁶ To nevylučuje, že očekává od druhého zpětnou vazbu (stejně jako Bůh), aby vztah fungoval, musí chtít oba.

²⁰*Kdo říká „Miluji Boha“ a přitom nenávidí bratra, je lhář. Když někdo nemiluje bratra, kterého vidí, nemůže přece milovat Boha, kterého nevidí.* ²¹*Máme tedy od něj toto přikázání: Kdo miluje Boha, ať miluje i bratra.“*

V těchto závěrečných verších autor listu už potřetí vyzývá k vzájemnému milování. Poprvé²¹⁷ jde o mezilidskou lásku, podruhé²¹⁸ ukazuje božský rozměr lásky a její zdůvodnění v Bohu a zde dochází k syntéze obou rovin lásky. Láska Boží i láska lidská jsou nerozlučně spjaty a nedostatek lásky je souhrnným pojmem hříchu vůbec. „Každý hřích je ne-láska a každá ne-láska je hřích.“

²¹³ PAINTER, John, HARRINGTON, Daniel J., ed. *1, 2, and 3 John*, s. 280.

²¹⁴ KUBOVÝ, Jaroslav. *Pozvání k společenství s Bohem a lidmi*, s. 73.

²¹⁵ RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est. Bůh je láska*, s. 25-26.

²¹⁶ POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*, s. 219.

²¹⁷ 1 Jan 3,11: „Milujme jedni druhé.“

²¹⁸ 1 Jan 4,7: „Milujme jedni druhé, milování – vždyť láska je z Boha. Každý, kdo miluje, se narodil z Boha a zná Boha.“

v bratrské lásce lze poznat Boha, protože láska k Bohu a láska k bližnímu znamenají jedno a totéž.²¹⁹

Obě spolu souvisejí tak úzce, že tvrzení o lásce k Bohu se stává lží, když se člověk uzavírá bližnímu, nebo ho dokonce nenávidí. Láska k bližnímu se stává cestou k setkání s Bohem a uzavření očí před bližním činí člověka slepým i vůči Bohu.²²⁰

3.3.2.3. Závěr

V prvním listu Janově nalezneme vrcholné sdělení, že Bůh je láska. Takto formulované se nikde jinde v Bibli nevyskytuje. Bůh nejen miluje, ale je podstatně láskou. Opakovaně je zde zdůrazněna prvořadost Boží lásky k lidem. Za důležité je pokládáno **uvěřit** v tuto lásku. Ta se pak může stát zdrojem a hlavním důvodem lidské lásky. Na tomto základě dochází k propojení obou rovin lásky – k Bohu i bližnímu.

3.3.3. Shrnutí janovských spisů

V Janově evangeliu se na Ježíšově příkladu a na obraze o vinném kmeni (zůstávání v Bohu) ukazuje způsob, jak lze lásku k Bohu i bližnímu uskutečňovat. První list Janův na něj navazuje a mluví o uvěření v Boží lásku k lidem, která k nim přichází jako první, o Boží podstatě, kterou je sama láska, o přebývání v Bohu, tj. v lásce, které se pak projevuje i láskou k bližnímu.

Milovat znamená přebývat v Bohu, spojit se s ním, a tak se skrze milost může člověk stát tím, čím on je svou přirozeností. Láska k němu je cestou ke „zbožštění“: člověk se stává tím, koho miluje.²²¹

²¹⁹ BAUR, Wolfgang. *První, druhý a třetí list Janův*, s. 73-74.

²²⁰ RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est. Bůh je láska*, s. 25.

²²¹ FAUSTI, Silvano. *Nad evangeliem podle Marka. Porozumět Božímu slovu*, s. 328.

4. Aktualizace

4.1. Deus caritas est

Benedikt XVI. ve své první encyklice *Deus caritas est* velmi výstižně a nadčasově vyjádřil vztah mezi láskou k Bohu a bližnímu a jeho praktické využití v mezilidských vztazích.

Ukazuje, že láska k bližnímu ve smyslu, jak ji najdeme v Bibli a jak ji představuje Ježíš, je s Bohem uskutečnitelná. Spočívá v tom, že člověk může milovat v Bohu a s Bohem dokonce i osobu, která mu není příjemná, nebo kterou třeba ani nezná. „To se může dít jedině na základě niterného setkání s Bohem, setkání, které se stalo jednotou vůle a dospělo až k tomu, že se týká i citu.“ Pak se člověk učí hledět na osobu toho druhého už nejen svými očima a skrze své pocity, ale z pohledu Boha. Jeho přítel je mu pak také přítelem. Nezávisle na tom, jak se mu ten druhý navenek jeví, vnímá jeho vnitřní očekávání projevu lásky a pozornosti, který mu může poskytnout, protože na něj hledí Kristovými očima, a tak mu může dát mnohem více než to, co je navenek nezbytné. Může jej obdařit pohledem lásky, který druhý tolik potřebuje.

Tady se projevuje nezbytné propojení mezi láskou k Bohu a láskou k bližnímu. Jestliže člověku v životě schází kontakt s Bohem, pak je schopen v tom druhém vidět jen druhého a nedokáže v něm uznávat Boží obraz. Na druhou stranu pokud člověk ve svém životě kompletně nedbá na pozornost vůči druhému a chce být pouze „zbožný“ a stačí mu naplňovat své „náboženské povinnosti“, pak vysychá také vztah k Bohu, který je pak pouze „korektní“, ale bez lásky. Jedině ochota vycházet vstříc bližnímu a projevovat mu lásku činí člověka vnímavým také vůči Bohu. Služba bližnímu mu pak otevírá oči vůči tomu, co Bůh koná pro něj, i vůči tomu, jak jej Bůh miluje. Svátí čerpali svou schopnost milovat bližního stále novým způsobem ze setkávání s Pánem. z druhé strany pak toto setkávání nabývalo svou opravdovost i hloubku právě ve službě těm druhým.

„Láska k Bohu a láska k bližnímu jsou neoddělitelné, jsou jediným příkázáním. Obojí však žije z předcházející lásky Boha, jenž si nás zamiloval jako první. Proto také platí, že se nejedná o nějaké zvenku přicházející „příkázání“, které by po nás chtělo něco nemožného, nýbrž o vnitřní zakoušení darované lásky,

lásky, která kvůli své vlastní povaze musí být následně sdílena druhým. Láska roste skrze lásku.“²²²

4.2. Aktualizace

Tento obsáhlý rozbor přikázání lásky by měl vest k zamyšlení nad tím, jak jej konkrétně v životě naplnit. Přestože praktická realizace bude mít pokaždé jinou podobu, může nám ji pomoci najít. Inspirativní je pohled na bližního jako kohokoli, kdo potřebuje mou pomoc. Je dobré si uvědomit, že láska se především projevuje skutky (viz Mt 25,31-46) a nemusí být doprovázena citem, na který tedy nemusím čekat. Otázka míry je ohraničena: jako sám sebe. Jak lásku projevovat se lze učit z Ježíšova chování. Odkud lásku čerpat můžeme také vidět na jeho vzoru.

Nakonec nelze nezmínit krásný popis, jak může láska vypadat: *“Láska je trpělivá, je laskavá, láska nezávidí, láska se nevychloubá ani nepovyšuje; není hrubá, nehledá svůj prospěch, není vznětlivá, nepočítá křivdy, není škodolibá, ale raduje se z pravdy; všechno snáší, všemu věří, vždycky doufá, všechno vydrží. Láska nikdy neskončí.“* (1. Kor 13,4-8a).

5. Závěr

Obsahem této práce je rozbor přikázání lásky, jak jej nalzáme v Bibli. Nejprve na dvou místech ve Starém zákoně, kde je kladen důraz na to, že Bůh je jediný a svatý. Už tam je ale možné vidět, že Bůh je tím, kdo miluje (a koná) jako první a lidská láska, zakotvená v Boží svatosti, je odpovědí na jeho lásku. Také je zde vymezen pojem bližní, kterého je přikázáno milovat. Zpočátku je sice ještě poměrně úzký, ale dochází k jeho rozšíření a je možné jej vykládat i ve smyslu: ten, kdo je jako ty.

V Novém zákoně dochází ke spojení obou přikázání. Jejich vzájemný vztah je rovnocenný, i když za první je pokládána láska k Bohu. Ta je základem pro lásku k bližním. Ideální kombinací je naslouchání Bohu a z něj vyplývající konání skutků pro bližního,²²³ kterým už je v Novém zákoně prakticky kdokoli.

²²² RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: *Deus caritas est. Bůh je láska*, s. 27-28.

²²³ Viz podobenství o milosrdném Samařanu a příběh o Martě a Marii.

Také se řeší vztah k ostatním přikázáním, která se tímto neruší, ale dostávají díky němu směr a smysl. Láska je ceněna víc než dary a oběti, „visí“ na ní celý Zákon.

Ježíš pak na svém životě ukazuje, že láska se projevuje sebevydáním: ve službě druhým až k položení života. Bůh je ten, kdo první dává všechno. Ježíš se stává vzorem pro lásku a zároveň jejím zdrojem, protože aby ji člověk mohl dávat bližním, musí zůstat v Bohu, který je láska.

Dvojí přikázání lásky je tedy vlastně pozváním, aby člověk otevřel srdce a vešel do onoho silového pole lásky, jímž je Bůh sám. a pokud pozvání přijme a vejde, stává se jeho pokračováním. Ve „svatém koloběhu lásky“ se dělí s ostatními o to, co vděčně přijímá shůry.²²⁴

²²⁴ HOŠEK, Pavel. *Láska jako přikázání?* <http://www.katyd.cz/clanky/prilohy/laska-jako-prikazani.html>

Seznam použitých zkratek

Biblické zkratky:

Označení biblických knih je převzato z Českého liturgického překladu Bible:

<http://bible.liturgie.cz/>

aj. a jiné

apod. a podobně

č. číslo

ed. editor (neboli vydavatel)

kap. kapitola

např. například

NZ Nový zákon, novozákonní

po Kr. po Kristu

r. rok

roč. ročník

resp. respektive

ř. řádek

s. strana, strany

srov. srovnej

sv. svatý

SZ Starý zákon, starozákonní

tj. to je

tzv. tak zvaný

v. verš

viz vizte, odkaz na

Seznam literatury

Prameny

Bible: překlad 21. století. Vedoucí projektu Alexandr Flek; odborná spolupráce Jiří Hedánek, Pavel Hoffman, Zdeněk Sýkora, Praha: Biblion, 2009

Slovníky a komentáře

BARCLAY, William, *The letters of John and Jude.* Edinburgh: St Andrew Press, 1976

BAUR, Wolfgang. *První, druhý a třetí list Janův.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, 113 s. Malý stuttgartský komentář. Nový zákon, 17.

BRANT, Jo-Ann A. *John,* Grand Rapids, Michigan: Baker Academic, 2011

DONAHUE, John R. – HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Marka.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006

DOUGLAS, James Dixon (ed). *Nový biblický slovník.* Praha: Návrat domů, 1996.

BERNHARD HÄRING: *Láska je víc než přikázání,* Česká katolická charita, 1971

HARRINGTON, Daniel J. *Evangelium podle Matouše.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003

JOHNSON, Luke Timothy. *Evangelium podle Lukáše.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005

KEENER, Craig S. *The Gospel of John: a commentary.* Peabody, Massachusetts: Hendrickson Publishers, 2003

LÉON-DUFOUR, Xavier a kol. *Slovník biblické teologie.* Velehrad – Křesťanská akademie, Řím, 1991

- LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Marka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997
- LIMBECK, Meinrad. *Evangelium sv. Matouše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996
- MAREČEK, Petr. *Evangelium podle Lukáše*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK, 2018
- MOLONEY, Francis J. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- MRÁZEK, Jiří. *Evangelium podle Matouše*. Praha: Centrum biblických studií AVČR a UK, 2011
- MÜLLER, Paul-Gerhard. *Evangelium sv. Lukáše*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998
- NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1992
- PAINTER, John, HARRINGTON, Daniel J., ed. 1, 2, and 3 John. Collegeville, Minnesota: Liturgical Press, 2002
- POKORNÝ, Petr. *Evangelium podle Marka*. Praha: Centrum biblických studií, 2016
- PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998
- Výklady ke Starému zákonu. 1. samost. vyd. Praha: Kalich v Evangelickém nakl., 1991

Ostatní literatura

AKVINSKÝ, T. O lásce. Výběr otázek z Teologické sumy. Překlad, poznámky a úvod opatřil Šprunk, K. Praha: Krystal OP, 2005

BENEŠ, Jiří (ed.). Otevřené dveře. Levitikus 19. Praha: Pontes Pragenses, HTF UK, 2012

ČERNÝ, Jiří Vojtěch. Na přikázání lásky nespočívá toliko celý Zákon a Proroci, ale ve skutečnosti celý náš život: <https://www.simeon.cz/clanky/Na-prikazani-lasky-nespociva-toliko-cely-Zakon-a-Proroci-ale-ve-skutecnosti-cely-nas-zivot.html>

FAUSTI, Silvano. Nad evangeliem podle Marka. Porozumět Božímu slovu. Praha: Paulínky, 2007

FAUSTI, Silvano. Nad evangeliem podle Matouše. Porozumět Božímu slovu. Praha: Paulínky, 2009

FAUSTI, Silvano. Nad evangeliem podle Lukáše. Porozumět Božímu slovu. Praha: Paulínky, 2011

HECKEL, Ulrich – POKORNÝ, Petr. Úvod do Nového zákona, Přehled literatury a teologie. Praha: Vyšehrad, 2013

HOŠEK, Pavel. Láska jako přikázání? <http://www.katyd.cz/clanky/prilohy/laska-jako-prikazani.html>

KUBOVÝ, Jaroslav. Pozvání k společenství s Bohem a lidmi. Praha: 1978

MÁNEK, Jindřich. Ježíšova podobenství. Praha: Blahoslav, 1972

MAREČEK Petr. *Etika Nového zákona*. <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/etika-noveho-zakona/>

MAREČEK, Petr: <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/j-159-17/>

Mezinárodní biblická společnost. Průvodce životem: Jan. Praha: Luxpress, 1995.

PORSCH, Felix. Mnoho hlasů, jedna víra. Praha: Zvon, 1993.

RATZINGER, JOSEPH – BENEDIKT XVI.: Deus caritas est. Bůh je láska. 3. revidované vyd. Praha: Nakladatelství Paulínky, 2006

RUPPERT, Fidelis, GRÜN Anselm. Modli se a pracuj. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994

ROHR, Richard - Center for Action and Contemplation: a special Note, 2020

RYŠKOVÁ, Mireia. Doba Ježíše Nazaretského. Praha: Karolinum, 2010

SCARANO, Angelo: <https://www.pastorace.cz/Kazani/5-nedele-velikonocni>

ŠPIDLÍK Tomáš: <https://www.pastorace.cz/Kazani/6-nedele-velikonocni-zustante-v-me-lasce-jan-15-9-11>

TICHÝ, Ladislav. J 15,1-8: <http://biblickedilo.cz/bible-v-liturgii/liturgicky-rok-b/j-151-8/>

VARGHESE, Johns. The Imagery of love in the Gospel of John. Roma: Gregorian and Biblical Press, 2009.

Přílohy

Příloha 1

Mk 12,28-34: „Jeden ze znalců Písma slyšel jejich rozpravu a viděl, jak dobře jim odpověděl. Přistoupil tedy a zeptal se ho: „Které přikázání je ze všech nejdůležitější?“ Ježíš mu odpověděl: „Nejdůležitější je: ‚Slyš, Izraeli – Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný. Proto miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší, celou svou myslí a celou svou silou.‘ Druhé je toto: ‚Miluj svého bližního jako sám sebe.‘ Žádné přikázání není důležitější než tato dvě.“ Na to mu ten znalec Písma řekl: „Mistře, to jsi opravdu řekl dobře. Ano, Bůh je jediný a není žádný kromě něj. a milovat ho celým srdcem, celým rozumem a ze vši síly a milovat svého bližního jako sám sebe – to je nade všechny zápaly a oběti.“ Když Ježíš uviděl, jak moudře mu odpověděl, řekl mu: „Nejsi daleko od Božího království.“ a nikdo se ho už neodvažoval na nic zeptat.“ B21

Příloha 2

Mt 22,34-40: „Když se farizeové doslechli, že Ježíš umlčel saduceje, sešli se tam. Jeden z nich, znalec Zákona, se pak zeptal, aby ho vyzkoušel: „Mistře, které je největší přikázání v Zákoně?“ Ježíš mu řekl: „‚Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší a celou svou myslí.‘ To je první a největší přikázání. Druhé je mu podobné: ‚Miluj svého bližního jako sám sebe.‘ v těchto dvou přikázáních spočívá celý Zákon i Proroci.“

Příloha 3

Lk 10,25-28: „A hle, jeden znalec Zákona vstal a chtěl ho vyzkoušet: „Mistře, co mám dělat, abych se stal dědicem věčného života?“ Ježíš mu řekl: „Co je psáno v Zákoně? Jak to tam čteš?“ Odpověděl: „‚Miluj Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem, celou svou duší, ze vši své síly a celou svou myslí,‘ a ‚Miluj svého bližního jako sám sebe.‘“ „Správně jsi odpověděl,“ řekl mu Ježíš. „Dělej to a budeš žít.“

Příloha 4

Lk 10,29-37: „On se ale chtěl nějak ospravedlnit, a tak se Ježíše zeptal: "A kdo je můj bližní?" Ježíš mu odpověděl: "Jeden člověk byl na cestě z Jeruzaléma do Jericha přepaden lupiči. Obrali ho, zbili, nechali ho tam ležet polomrtvého a odešli. Náhodou tudy šel jeden kněz; když ho uviděl, obloukem se mu vyhnul. Podobně to bylo s levitou, který se tam objevil; když ho uviděl, obloukem se mu vyhnul. Potom k němu přišel jeden Samaritán, který tudy cestoval; když ho uviděl, byl pohnut soucitem. Přistoupil, ovázal mu rány a polil je olejem a vínem. Naložil ho na svého mezka, dovezl do hostince a postaral se o něj. Druhého dne vytáhl dva denáry a dal je hostinskému se slovy: „Postarej se o něj. Cokoli bys vynaložil navíc, to ti zaplatím, až se vrátím.“ „Co myslíš - kdo z těch tří byl tomu přepadenému bližním?" "Ten, který mu prokázal milosrdenství," odpověděl znalec Zákona. "Jdi a jednej tak i ty," řekl mu Ježíš.“

Příloha 5

Lk 10,38-42: „Cestou přišel do jedné vesnice, kde ho k sobě přijala jistá žena jménem Marta. Její sestra Marie se posadila k Pánovým nohám a poslouchala jeho slova. Marta však byla zaneprázdněna spoustou práce. Nakonec za ním přišla a řekla: "Pane, tebe nezajímá, že má sestra nechala všechnu práci na mně? Řekni jí přece, ať mi pomůže!" Pán jí odpověděl: "Marto, Marto, staráš se a trápíš se mnoha věcmi. Jen jedno je však potřeba. Marie si vybrala správně a to jí nikdo nevezme."“

Příloha 6

J 15,12-17: „Toto je mé přikázání: Milujte jedni druhé, jako jsem já miloval vás. Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo položí život za své přátele. Vy jste moji přátelé, děláte-li, co vám přikazuji. Nebudu vás už nazývat služebníky, neboť služebník neví, co dělá jeho pán. Vás jsem ale nazval přáteli, neboť jsem vám předal všechno, co jsem slyšel od svého Otce. Já jsem si vybral vás, ne vy mě. Ustanovil jsem vás, abyste šli a nesli ovoce a vaše ovoce aby zůstalo; aby vám

Otec dal, o cokoli ho poprosíte v mém jménu. Toto vám přikazuji: Milujte jedni druhé.“

Příloha 7

J 13,21-30: „Po těchto slovech Ježíš hluboce rozrušen prohlásil: „Amen, amen, říkám vám, že jeden z vás mě zradí.“ Učedníci se začali rozhlížet jeden po druhém, netušíce, o kom to mluví. Jeden z jeho učedníků, ten, kterého Ježíš miloval, ležel u stolu po Ježíšově boku. Šimon Petr mu naznačil, ať se zeptá, o kom to mluvil. Onen učedník ho tedy objal a zeptal se: „Pane, kdo to je?“ „Ten, komu podám namočené sousto,“ odpověděl Ježíš. Namočil sousto a podal je Jidášovi, synu Šimona Iškariotského. a hned po tom soustu vešel do Jidáše satan. „Co děláš, dělej rychle,“ řekl mu Ježíš. Nikdo ze stolujících ale nerozuměl, proč mu to řekl. Jidáš měl na starosti pokladnu, a tak si někteří mysleli, že mu Ježíš řekl, ať nakoupí, co je potřeba na svátek, nebo ať dá nějaké peníze chudým. Jidáš vzal to sousto a hned vyšel ven. Byla noc.“

Příloha 8

J 15,1-17: „Já jsem ušlechtilá réva a můj Otec je vinař. Každou ratolest, která ve mně nese ovoce, odřezává, a každou, která nese ovoce, čistí, aby nesla více ovoce. Vy jste již čistí díky slovu, které jsem k vám mluvil. Zůstaňte ve mně a já ve vás. Jako ratolest nemůže nést ovoce sama od sebe, pokud nezůstane ve kmeni, tak ani vy, pokud nezůstanete ve mně. Já jsem vinná réva a vy ratolesti. Kdo zůstává ve mně a já v něm, ten nese mnoho ovoce; beze mě nedokážete nic. Jestliže někdo nezůstane ve mně, bude odhozen pryč jako ratolest a uschne. Pak budou posbírány, hozeny na oheň a shoří. Jestliže zůstanete ve mně a má slova zůstanou ve vás, prostě, o cokoli chcete, a stane se vám to. Když ponese hojné ovoce, bude tím oslaven můj Otec a budete moji učedníci. Jako Otec miloval mě, tak jsem i já miloval vás. Zůstaňte v mé lásce. Zachováte-li má přikázání, zůstanete v mé lásce, tak jako jsem já zachoval přikázání svého Otce a zůstávám v jeho lásce. Toto jsem vám pověděl, aby má radost byla ve vás a vaše radost aby byla dokonalá. Toto je mé přikázání: Milujte jedni druhé, jako jsem já miloval vás. Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo položí život za své přátele. Vy jste moji

přátelé, děláte-li, co vám přikazuji. Nebudu vás už nazývat služebníky, neboť služebník neví, co dělá jeho pán. Vás jsem ale nazval přáteli, neboť jsem vám předal všechno, co jsem slyšel od svého Otce. Já jsem si vybral vás, ne vy mě. Ustanovil jsem vás, abyste šli a nesli ovoce a vaše ovoce aby zůstalo; aby vám Otec dal, o cokoli ho poprosíte v mém jménu. Toto vám přikazuji: Milujte jedni druhé.

Příloha 9

1 Jan 4,7-21: Milujme jedni druhé, milování – vždyť láska je z Boha. Každý, kdo miluje, se narodil z Boha a zná Boha. Kdo nemiluje, nezná Boha – vždyť Bůh je láska. v tom se projevila Boží láska k nám, že svého Syna, toho jednorozeného, poslal Bůh na svět, abychom skrze něj získali život. v tom je láska, ne že my jsme milovali Boha, ale že on miloval nás a poslal svého Syna jako smírnou oběť za naše hříchy.

Milování, jestliže Bůh takto miloval nás, musíme i my milovat jedni druhé. Boha nikdy nikdo neviděl. Když ale milujeme jedni druhé, Bůh v nás zůstává a jeho láska v nás došla naplnění.

Jak můžeme vědět, že zůstáváme v něm a on v nás? Podle toho, že nám dal díl svého Ducha. a my jsme viděli a svědčíme, že Otec poslal Syna, Spasitele světa. Kdokoli vyznává, že Ježíš je Syn Boží, v tom zůstává Bůh a on v Bohu. a my jsme poznali lásku, kterou k nám Bůh má, a uvěřili jsme jí.

Bůh je láska. Kdo zůstává v lásce, zůstává v Bohu a Bůh v něm. Takto láska mezi námi došla naplnění, takže smíme mít smělou důvěru v soudný den – vždyť jsme na tomto světě takoví, jako je on. v lásce není žádný strach. Láska, jež došla naplnění, zahání strach pryč, neboť strach přináší muka. Kdo se však bojí, nedošel v lásce k naplnění.

My milujeme, neboť on první miloval nás. Kdo říká „Miluji Boha“ a přitom nenávidí bratra, je lhář. Když někdo nemiluje bratra, kterého vidí, nemůže přece milovat Boha, kterého nevidí. Máme tedy od něj toto přikázání: Kdo miluje Boha, ať miluje i bratra.